

SCHUIVERS VOOR EEN ENERGIEK EN
HARMONIEUS VEKP 2021-2030

Advies van de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen, Wetstraat 34-36, 1040 Brussel

W www.serv.be – T +32 2 209 01 11 – E info@serv.be

Adviesvraag	Maatregelen en hun broeikasgasreductiepotentieel ten behoeve van de definitieve actualisatie van het Vlaams Energie- en Klimaatplan.
Adviesvrager	Melissa Depraetere - Viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Wonen, Energie en Klimaat, Toerisme en Jeugd
Ontvangst adviesvraag	5 februari 2025
Decretale opdracht	SERV-decreet 7 mei 2004 art. 20 (SAR-functie)
Goedkeuring raad	17 maart 2025
Contactpersoon	Annemie Bollen abollen@serv.be Julien Matheys jmatheys@serv.be

Mevrouw Melissa DEPRAETERE

Viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Wonen, Energie en Klimaat, Toerisme en Jeugd

Markiesstraat 1

B-1000 Brussel

Extra maatregelen voor het Vlaams Energie- en Klimaatplan

Mevrouw de minister

In de adviesvraag van 5 februari vroeg u de SERV om bijkomende maatregelen voor de realisatie van de doelstellingen van het VEKP 2021-2030.

In het bijgevoegd advies herhaalt de SERV dat een versterkte elektrificatie in transport, gebouwen en industrie de belangrijkste maatregel is en blijft om snel broeikasgasemissies te reduceren én vooral ook om Vlaanderen minder afhankelijk te maken van ingevoerde fossiele energie. Daarnaast blijft een volgehouden inzet op energie-efficiëntie van belang.

Meer nog dan de klimaatdoelen, vraagt de huidige geopolitieke en economische situatie een ongeziene mobilisering om door te pakken met defossilisering en een sterk verhoogde aandacht voor de zekerheid en betaalbaarheid van de energievoorziening. Dat betekent een steviger uitgewerkt energieluik in het VEKP. Daarbij moeten de netten sneller en kostenefficiënter klaar gemaakt worden voor de versnelde elektrificatie en moet hiervoor ook de lokale elektriciteitsproductiecapaciteit, en zeker die voor onshore windenergie flink uitgebreid worden.

Om de elektrificatie in de diverse sectoren te versnellen, zijn er niet per sé nieuwe klimaatbeleidsinstrumenten nodig; er kan bijzonder veel bereikt worden door te schuiven met de modaliteiten van bestaande instrumenten. Cruciaal daarin is een duidelijke, ruimtelijk gedifferentieerde defossiliseringsagenda en warmtezoneringsplannen, een gegarandeerd gezonde prijsverhouding, een aangepaste financieringsstrategie, een geherformuleerde labelomschrijving en een verbrede aanpak voor collectieve projecten.

Verder vraagt de SERV om het VEKP te herschrijven naar een harmonieuzer no-regret plan, dat Vlaanderen beter maakt ongeacht de precieze klimaatbeleidsdoelen. Zo moet het VEKP een industrieel verhaal schrijven en actief opportuniteiten creëren voor lokale industriële en economische ontwikkeling. Daarnaast zijn ook belangrijke synergieën mogelijk met het woon-, mobiliteits-, gezondheids- en adaptatiebeleid.

Tot slot wijst de SERV erop dat Vlaanderen zich met een strategie én een budget voor flexibiliteitsmechanismen moet voorbereiden op scenario's waarin de klimaatdoelen voor 2030 niet op een kostenefficiënte, maatschappelijk gedragen wijze intern kan realiseren.

Hoogachtend

Pieter Kerremans
administrateur-generaal

Stijn Gryp
voorzitter

Inhoud

Krachtlijnen	6
Advies	7
Inleiding	7
1. Zorg voor energiek en harmonieus VEKP	8
1.1 Reageer met VEKP op geopolitieke en economische dreiging	8
1.2 Geef sturing aan de defossilisering	13
1.3 Maak een harmonieus no-regretplan	15
2. Versterk elektrificatie	18
2.1 Elektrificeer	18
2.2 Maak netten sneller en kostenefficiënter futureproof	21
2.3 Verhoog snel de lokale productie (o.a. wind op land)	24
3. Stem cruciale instrumenten bij	25
3.1 Garandeer een gezonde prijsverhouding	25
3.2 Garandeer financiering en focus op kwetsbare groepen	27
3.3 Laat de labelaanpak beter werken	30
3.4 Verbreed de aanpak rond collectieve projecten	31
4. Bereid de toekomst grondig voor	33
4.1 Zorg voor een brede blik en een stevig Europees kader	33
4.2 Vul de hiaten in het VEKP op	35
Eindnoten	37

Krachtlijnen

De finale update van het Vlaams Energie- en Klimaatplan moet inspelen op de huidige **geopolitieke en economische uitdagingen** en daarom een versterkt energieluik bevatten. Een duidelijke en ruimtelijk vastgelegde defossiliseringsagenda is daarbij cruciaal. Tegelijk moet het plan een no-regretplan zijn dat Vlaanderen vooruithelpt, ongeacht de omstandigheden. De focus moet naast CO₂-reductie ook gaan naar de vele mogelijke synergieën die sociaal-economische voordelen opleveren.

De SERV reikt in dit advies **geen nieuwe maatregelen** aan, maar heeft in eerdere adviezen al sterke maatregelen voorgesteld, met als rode draad een versnelde **elektrificatie** van transport, gebouwen en industrie. Drie essentiële randvoorwaarden moeten daarbij wel worden vervuld:

- *Volgende netcapaciteit* – Het elektriciteitsnet moet voorrijlen en moet de groeiende elektrificatie kunnen ontvangen.
- *Stevige eigen productiecapaciteit* – Vlaanderen heeft een robuuste energievoorziening nodig, onder meer via een forse uitbreiding van windenergie.
- *Gezonde prijsverhouding tussen fossiel en elektriciteit* – wie investeert in elektrificatie mag daar financieel geen nadeel van ondervinden.

In plaats van nieuwe beleidsinstrumenten te ontwikkelen, moet de focus liggen op het **optimaliseren van bestaande maatregelen**. In dit advies zoomt de SERV, naast het belang van een gezonde prijsverhouding voor elektrificatie, in op:

- Brede financiering van de transitie, met specifieke aandacht voor kwetsbare groepen.
- Verbeteringen in de labelaanpak voor gebouwen.
- Stimulering van collectieve projecten, die verder gaan dan enkel collectieve renovaties.

Daarnaast moet Vlaanderen een brede blik hanteren op haar klimaatbeleid. Daarbij tellen niet alleen de lokale, korte termijn ESR-emissies, maar ook de ETS-emissies, de emissies elders en over de hele productketen. Voor het klimaatbeleid en andere aanverwante beleidsdomeinen moet Vlaanderen de Europese ontwikkelingen op de voet volgen en er in de mate van het mogelijke op proberen te wegen.

Tot slot is een stevige toekomststrategie nodig. Dit betekent investeren in solide prognosewerk en scenario's uitwerken, ook voor het geval de doelstellingen niet worden gehaald. Hoe daarmee wordt omgegaan en of er bv. in bepaalde scenario's flexibiliteitsmechanismen voorzien moeten worden, moet nu al in kaart worden gebracht.

Advies

Inleiding

De SERV verwelkomt de adviesvraag. De SERV werd op 5 februari 2025 gevraagd om bijkomende gedragen maatregelen voor te stellen die kunnen bijdragen aan de Vlaamse klimaatdoelstellingen en om daarbij kosten-batenanalyses te voegen. De SERV apprecieert dat het advies gevraagd wordt vóór het finaliseren van het VEKP 2021-2030. Dat laat toe om de insteken uit het sociaal overleg in een 'vroeg' fase mee te nemen bij de opmaak en finalisering van het plan. De SERV hecht ook al jaren veel belang aan de energie- en klimaattransitie. In onderstaand advies actualiseert de SERV de eerdere adviezen met concrete voorstellen (zie bijlage A¹) en past ze aan aan de gewijzigde internationale, Europese en sociaal-economische context.

Adviestermijn en beschikbare data laten geen KBA's toe. De beperkte adviestermijn tot 7 maart 2025 en de bezetting en de rekenkracht van de SERV laten niet toe om bij de voorgestelde maatregelen gedetailleerde kosten-batenanalyses (KBA's) te voegen. De adviesvraag is overigens niet vergezeld van geüpdatete energie- en emissieprognoses van de administratie of een planningsinstelling, noch van scenario-analyses of doorrekeningen omtrent de effecten van de Vlaamse en federale regeerakkoorden, om dergelijke berekeningen te voeden. Meer algemeen twijfelt de SERV eraan of het zinvol is om voor individuele maatregelen of instrumenten door te rekenen, aangezien steeds een samenspel van instrumenten en acties van belang zijn. Het onderstaand advies vraagt om snel werk te maken van een VEKP dat sterkere energie-accenten legt en harmonieuze synergieën met diverse beleidsdoelen nastreeft (deel 1). Er moet vooral gewerkt worden op de eerder gesuggereerde sterke *maatregelen* en dan vooral op een versterkte elektrificatie in transport, gebouwen en industrie en op de bijhorende aanpassingen aan de netten en elektriciteitsproductiecapaciteit (deel 2). Dat vergt geen nieuwe klimaatbeleids*instrumenten*, maar moet er vooral geschoven worden met de modaliteiten van de bestaande instrumenten (deel 3). Tot slot vraagt deel 4 om het VEKP breed en realistisch te benaderen en de nodige arrangementen te treffen voor als Vlaanderen de klimaatdoelen niet op een kostenefficiënte wijze kan realiseren.

1. Zorg voor energiek en harmonieus VEKP

De SERV is blij dat er snel werk wordt gemaakt van een geactualiseerd energie- en klimaatplan, omdat, naast de Europese verplichtingen, vooral de geopolitieke en economische dreigingen een update van het plan met een snellere defossilisering en een meer uitgewerkt energieluik dringend noodzakelijk maken (deel 1.1). Het plan moet dan ook dringend de defossiliseringsagenda duidelijk en ruimtelijk vastleggen (deel 1.2). Verder is het in tijden van externe dreigingen cruciaal om over het VEKP intern overeen te komen en iedereen mee te krijgen door te zorgen voor een evenwichtig no-regretplan, dat haalbaar en betaalbaar is en zorgt voor winwins (deel 1.3).

1.1 Reageer met VEKP op geopolitieke en economische dreiging

Pas het VEKP snel aan, want het is geopolitiek en economisch dringend

Actualiseer het VEKP/NEKP gezien de Europese klimaatdeadline. Vlaanderen moet als gevolg van Europese verplichtingen snel een finale update van het VEKP 2021-30 afleveren, als deel van een sluitend Nationaal Energie- en Klimaatplan dat leidt tot een 47%-reductie van de Belgische ESR-broeikasgasemissies in 2030. De deadline hiervoor was juni 2024. Begin februari 2025 is België samen met Estland, Kroatië, Polen en Slowakije één van de vijf laatste lidstaten die deze finale update nog niet heeft ingediend². Het is dan ook positief dat de Vlaamse regering streeft naar een snelle afwerking van een geactualiseerd VEKP 2021-2030, zodat het Belgisch NEKP alsnog bij de Europese Commissie ingediend kan worden, als antwoord op de Aanmaningsbrief die de Europese Commissie in november 2024 stuurde³.

Richt het VEKP op meer strategische autonomie want het is een geopolitieke noodzaak.

Meer nog dan Europese verplichtingen, maken de huidige geopolitieke krachtmetingen en de bijhorende onzekerheden een bijstelling van het VEKP brandend actueel en urgent. Dringende actie is noodzakelijk om Vlaanderen (en Europa) sneller minder afhankelijk te maken van fossiele energie-invoer. Een vernieuwde, offensieve en strategische visie op het VEKP moet

- *De geopolitieke positie van Vlaanderen en Europa versterken* door de strategische autonomie voor energie van Vlaanderen in een Europese context te vergroten.
- *Energievoorziening is een geopolitiek drukkingsmiddel.* Europa is nog steeds afhankelijk van Russisch gas en in toenemende mate ook van Amerikaans LNG (**Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.** in bijlage). De hoge Europese energie-importafhankelijkheid wordt door Rusland én door de VS gebruikt als geopolitiek drukkingsmiddel en als strategisch wapen in de economische oorlogsvoering. Zo verminderde Rusland meermaals gasleveringen aan Europa om zo de prijzen op te drijven en zo dreigt de VS met handelssancties, zoals importheffingen op Europese producten, als Europa niet genoeg duur LNG afneemt⁴.
- *Een lagere afhankelijkheid van geïmporteerde energie zou Europa minder kwetsbaar maken* in een dergelijke geopolitieke machtsstrijd. Het zou Europa ook toelaten om zelf handelssancties forser in te zetten zonder de eigen bevoorradingszekerheid in het gedrang te brengen⁵. Met een lagere fossiele importafhankelijkheid zouden ook veel minder middelen vloeien naar deze andere blokken (en naar de oorlog). In 2024 vloeiden er bv. nog 39% meer Europese middelen naar Rusland via fossiele energie dan Europese steun aan

Oekraïne⁶. Minder importafhankelijkheid past dan ook in een Europese strategie, o.a. in het RepowerEUplan om Europa tegen 2027 (of nog vroeger) onafhankelijk te maken van Russische energie.

- *Ook strategische autonomie voor cleantech is een aandachtspunt.* Zonder voldoende strategische autonomie de materialen, technologieën, ... die in het kader van de energietransitie vereist zijn (o.a. warmtepompen, transformatoren, koper, ...), is ook het slagen van de energietransitie onderhevig aan externe schokken. Om de energietransitie niet te stropen, moet het VEKP dus ook via een gepast industrieel beleid de bevoorrading van deze technologieën en materialen veilig stellen (cf. 1.3).

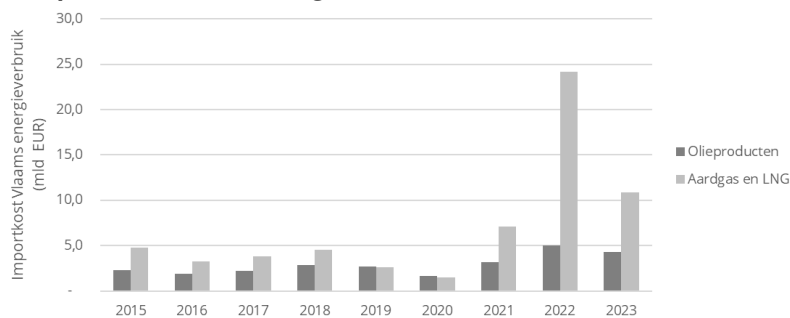
'Verzeker' meer de energieweerbaarheid, want het is een sociaal-economische noodzaak.

Het VEKP moet de energieweerbaarheid van gezinnen en ondernemingen verhogen en zo het Vlaams sociaal-economisch weefsel 'verzekeren' tegen risico's van schokken in de energiebevoorrading. De hoge energie-importafhankelijkheid stelt Vlaamse gezinnen en bedrijven nu bloot aan de willekeur van volatiele energieprijzen. Die kunnen de koopkracht en de concurrentiekracht bedreigen. De economische bevoorradingzekerheid, i.e. de betaalbaarheid van de energievoorziening, is samen met de betaalbaarheid van het klimaatbeleid, is immers cruciaal voor het sociaal-economisch weefsel. Het VEKP moet dan ook inzetten op kostenefficiënte defossilisering als een soort verzekering tegen externe schokken in de energiebevoorrading en tegen extreme en sterk fluctuerende uitgaven voor fossiele energie. Deze 'verzekering' is evenwel niet gratis en vergt ook aanzienlijke investeringen en bijhorende financiering, onder meer in infrastructuur (cf. 3.2).

- *Nu reeds schaden relatief hoge energieprijzen de industrie.* De economische oorlogsvoering en de dubbele 'knijpbeweging' vanuit Rusland en de VS zorgen voor relatief hoge energieprijzen en concurrentiële nadelen voor de Europese industrie. Europa moet immers voor de schaars gemaakte fossiele energie concurreren met Azië. Daardoor is gas in Europa nu 3 tot 4 keer duurder dan in de VS en ook duurder dan in China. Dat schaadt de concurrentiepositie, in het bijzonder van energie-intensieve ondernemingen die internationaal concurreren. De Europese industrie beleeft mede daardoor turbulente tijden, met herstructureeringen, faillissementen en gemiste investeringen. Ook de Vlaamse energie-intensieve, importafhankelijke en exportgerichte industrie is gezien de eengemaakte Europese energiemarkt bijzonder gevoelig voor deze schokken⁷.
- *Gezinnen zijn ook kwetsbaar voor energieprijsschokken.* Dat is onder meer het gevolg van een weinig energie-efficiënt Vlaams gebouwenpark⁸, dat tot een relatief hoog verbruik van fossiele brandstoffen leidt.
- *De relatief hoge energieprijzen zouden nog lange tijd kunnen aanhouden,* o.a. als gevolg van de aanhoudende geopolitieke spanningen, onvoldoende aanbodalternatieven, een sterke LNG-afhankelijkheid en een sterke dollar. De Europese maatregelen ter zake kunnen hierbij tot nu toe ook weinig soelaas brengen⁹. Koudeprikken, sabotages, verstoorde bevoorrading ... kunnen daarbovenop nog zorgen voor extra prijsspieken.
- *De Europese ETS- en ETS2-systemen dreigen de fossiele energieprijzen fors duurder te maken.* Dat systeem zal immers de fossiele CO₂-uitstoot van gebouwen, transport en de economische en industriële activiteiten buiten ETS1 omvatten, maar zal de elektriciteitsprijs niet rechtstreeks verhogen. Door tijdig en prioritair kwetsbare gezinnen en bedrijven te helpen bij de defossilisering kan het VEKP hen beschermen tegen prijsstijgingen en wordt duur curatief beleid beperkt (cf. deel 3.2).

- *De fossiele energie-import bezwaart de betalingsbalans en de bredere welvaart.* Zo kostte de netto-import van fossiele brandstoffen voor België in 2023 ruim 15 miljard euro¹⁰. Zou men geen rekening houden met de meerwaardecreatie in de raffinaderijen die zorgt voor een surplus op de handelsbalans, dan zou de netto-importkost van fossiele energie nog groter zijn. Deze fossiele importkosten kunnen bovendien sterk fluctueren (Figuur 1). Zo stegen de bij benadering berekende kosten voor de import van ruwe olie en aardgas van ongeveer 3,2 mld euro per jaar tijdens de coronacrisis in 2020, tot bijna het tienvoudige (29,2 mld euro) tijdens de energiecrisis in 2022, als gevolg van veranderende volumes en marktprijzen¹¹. Het VEKP kan het Vlaams sociaal-economisch weefsel helpen beveiligen tegen de forse impact van dergelijke schokken. De Belgische import van fossiele brandstoffen is overigens de laatste jaren van dezelfde grootteorde als het totale handelsoverschot voor goederen en producten (Figuur 2). Bovendien kunnen prijsspieken ook nog indirecte effecten hebben. Zo stegen door de energiecrisis de uitgaven voor crisismaatregelen door overheden, terwijl energie-exporterende landen zoals Rusland, VS en Noorwegen net voordeel en woekerwinsten haalden uit de hoge energieprijzen. Verder werken hoge energieprijzen door in de inflatie, wat een impact heeft op de koopkracht en op de kosten en competitiviteit van ondernemingen.

Figuur 1: Vlaamse importkosten voor energetisch verbruik fossiele brandstoffen fluctueren sterk¹²

Figuur 2: Sterk fluctuerende fossiele brandstoffen drukken handelsbalans (L: jaar-, R: maandbasis)¹³.

Versterk zeker ook het energiesysteem

Zorg met het VEKP voor een robuust energiesysteem. Het VEKP moet naast een focus op de klimaatdoelen en maatregelen (cf. ook de adviesvraag), ook een prominente plaats voorzien

voor initiatieven die het energiesysteem robuuster maken. Energiesysteemmaatregelen leveren geen directe ESR-emissiereducties op, maar zijn toch essentieel en zelfs prioritair als faciliterende maatregelen voor een versnelde defossilisering van de sectoren.

Verzeker de fysieke bevoorradingszekerheid. Veel meer dan voorheen, moet het VEKP een energiestrategie bevatten die de nadruk legt op het garanderen en versterken van de fysieke energiebevoorrading. Vlaanderen kan de bevoorradingszekerheid niet alleen aan de federale overheid overlaten en heeft ook belangrijke bevoegdheden in dat kader. Het VEKP moet ook voorzien in de nodige systeemaanpassingen voor de overgang naar meer elektrificatie en alternatieve energiebronnen, in het bijzonder door te zorgen voor voldoende eigen productiecapaciteit, afdoende netten en flexibiliteit. De toekomstgerichtheid van de netten werd recent een aandachtspunt omdat er steeds meer twijfels ontstonden over de mate waarin de energienetten robuust genoeg zijn voor de huidige versnelling in de elektrificatie (deel 3.2).

Besteed naast hernieuwbare energie ook aandacht aan andere vormen van energie. Het VEKP moet niet alleen oog hebben voor hernieuwbare energie, maar moet samen met de federale overheid de fysieke energiebevoorradingszekerheid voor diverse andere energiebronnen verzekeren. Dat vergt ook voldoende nadruk op diversificatie van energiebronnen en herkomstlanden.

Zet in op de beveiliging van het energiesysteem. De geopolitieke spanningen leidden niet alleen tot stijgende energieprijzen en schokken in de energiebevoorrading (cf. supra), ook hybride oorlogsvoering met sabotages en cyberaanvallen werden een realiteit. Decentrale energiesystemen vergroten enerzijds de veerkracht tegen sabotage doordat ze de afhankelijkheid van centrale infrastructuur spreiden over verschillende locaties en systemen. Anderzijds introduceert decentralisatie ook nieuwe kwetsbaarheden omwille van het grotere aantal apparaten en productie-eenheden die beveiligd moeten worden¹⁴. Daardoor is er meer aandacht nodig voor de beveiliging van de energie-infrastructuur en -systemen, voor noodscenario's voor in geval van calamiteiten en voor cybersecurity van de digitaliserende energiesector (deel 2.2).

Zorg voor een ongeziene versnelling en mobilisatie

Versnel de defossilisering. Een snelle, betekenisvolle vermindering van de fossiele energie-import is nodig om diverse redenen.

- Ten eerste vragen de dringende *geopolitieke* realiteit en de snelle geopolitieke evoluties (cf. supra) om oplossingen die snel kunnen werken.
- Ten tweede impliceert de realisatie van de *klimaat- en energiedoelen* voor 2030 (en daarna) een ongeziene versnelling in de defossilisering. Er zullen krachttouwen nodig zijn als men over 5 jaar een -47% in België wil realiseren (voor emissiejaar 2023 realiseert Vlaanderen -20%¹⁵). Hoewel de beleidsrecepten voor deze emissiereducties al lang bekend zijn¹⁶ en hoewel Vlaanderen al veel investeerde in extra hernieuwbare energiec capaciteit, elektrificatie, gebouwrenovaties, energie-efficiëntie in diverse sectoren, verliep de daling van de emissies de afgelopen twee decennia niet snel genoeg. Heel wat 'kansen' voor een versnelde defossilisering - zoals de kansen verbonden met de extra spaartegoeden uit de coronacrisis en het marktklimaat tijdens energiecrisis - werden onvoldoende geplukt. Het

huidig defossiliseringstempo is dus te laag. De laatste 5 jaar waar cijfers voor beschikbaar zijn, zijn de Vlaamse ESR-emissies gedaald van 45,3 Mton CO₂-eq in 2019 naar 40,1 Mton CO₂-eq in 2023, dat is een gemiddelde jaarlijkse daling met 3%. Om de -40%-doelstelling te bereiken tegen 2030 is een gemiddelde jaarlijkse daling met 4% nodig, terwijl dat voor -47%-doelstelling 5,6% per jaar is¹⁷.

- Ten derde heeft het geen zin om defossilisering in het kader van het VEKP uit te stellen. In de jaren '30 en '40 jaren zal er wellicht meer *schaarste* aan arbeidskrachten, middelen en materialen zal zijn. Door snel actie te ondernemen kan Vlaanderen trachten deze schaarste en de bijhorende concurrentie en prijsstijgingen voor te zijn.

Realiseer de klimaatklussen met daadkracht. Een betekenisvolle defossiliseringscampagne vergt, net als de realisatie van de energie- en klimaatdoelstellingen, niet zozeer extra woorden, maatregelen of instrumenten. Het VEKP moet nu vooral inzetten op een versnelde en doorgedreven implementatie van de bestaande maatregelen en instrumenten. Het moet doelen en maatregelen doorvertalen in concrete acties, investeringen en infrastructuurplannen. Het moet de timings en defossiliseringsagenda's naar voren verschuiven en aanscherpen. Het moet de beschikbaarheid van de benodigde materialen en toeleveringskanalen verzekeren en de prijsverhoudingen en de financieringskanalen op orde zetten. Tot slot moet het VEKP een collectieve mobilisatie in gang zetten en daarbij putten uit lokale goesting om te resulteren in de vereiste daadkracht.

Mobiliseer arbeidskrachten. Om een versnelde defossilisering in de praktijk te brengen, moet het VEKP de verantwoordelijken en benodigde arbeidskrachten mobiliseren. Gezien de arbeidskrapte, o.a. in de bouw- en STEM-sectoren, is dat een forse uitdaging. Dat vergt o.a.

- de nodige *opleiding en vorming*. Een versnelde defossilisering vraagt de nodige opleiding en vorming om bv. verwarmingstechnici te herscholen, te zorgen voor voldoende elektrotechniekers, ... Het VEKP moet dan ook een vormingsluik voorzien om te zorgen voor de vereiste competenties. Een opleidingsoffensief moet vertrekken vanuit het onderwijs en doorgetrokken worden naar ondernemingen en sectoren¹⁸.
- *alternatieve manieren om te activeren*. Er moet daarbij 'bekeken worden hoe naast buitenlandse arbeidskrachten, ook anderen verleid kunnen worden tot een job in deze sector. Hoe kan misschien (het vooruitzicht op) een goede woning voor het eigen gezin mensen stimuleren om in de bouw te stappen, een opleiding te krijgen, ... ? Hoe kan misschien de doe-het-zelf-cultuur ingezet en professioneel begeleid worden om de grote hoeveelheid werk kwaliteitsvol gedaan te krijgen en om de betaalbaarheid van de werken te verhogen? Hoe kan technologie, digitalisering en robotisering en innovatie helpen om werken in de bouw aantrekkelijker, en renovaties sneller en beter te maken? Welke rol is er voor coöperatieve projecten of samenwerkingsverbanden allerhande om lokale arbeidskrachten te mobiliseren?'¹⁹.
- *innovatieve manieren om de beschikbare capaciteit efficiënter in te zetten*. Er moet worden nagedacht over innovatieve manieren om het tekort aan arbeidskrachten, onder meer in de bouwsector en bij lokale besturen, te verlichten om zo de energietransitie te helpen realiseren.
- *een meer flexibele organisatie van de overheid* om gepast te kunnen reageren in een tijdperk van snelle veranderingen. Mogelijkheden in dat kader zijn 'intra- en interorganisatorische teams, grenswerkers (boundary spanners), flexibele programma- en projectwerking, een

pool van (top)ambtenaren die niet verbonden zijn aan een specifiek departement maar al naar gelang de omstandigheden inzetbaar zijn voor verschillende beleidsopgaven, enz.²⁰

- *minder arbeidsintensieve, snelle oplossingen.* In tijden van arbeidskrapte wordt het belangrijker te zoeken naar oplossingen en maatregelen die minder aanspraak maken op de schaarse arbeidskrachten en arbeidstijd. Elektrificatie is zo'n snelle maatregel; zo kan de plaatsing van een warmtepomp in een reeds goed geïsoleerde woning sneller fossiele energieverbruiken verminderen dan een doorgedreven isolatie²¹ (deel 2) of de uitbouw van een warmtenet.
- *slim werken en het gebruik van sleutelmomenten.* Bij arbeidskrapte wordt het ook belangrijker om steeds in de goede richting te investeren, synergieën te maximaliseren en lock-ins te vermijden. Door natuurlijke investeringsmomenten (bv. in gebouwen, installaties, infrastructuur, ...) te gebruiken, en bv. aan te sluiten bij andere investeringen (zoals ketelvervanging, renovatie, ...) kan het klimaatwerk efficiënter gebeuren.

Zie het groots in een energiek VEKP. Wie echt op zeer korte termijn een drastisch versnelde defossilisering wil realiseren, zoals ook een -40%- of -47%-doelstelling tegen 2030 impliceert-, kan maar slagen door het groots te zien en het ook zo aan te pakken. Een energiek VEKP impliceert:

- *aangepaste mechanismen* die investeringen voldoende fors kunnen versnellen. Dat betekent o.a. dat prijs- en/of regulerende signalen voldoende sterk moeten zijn.
- *een schaalvergroting op het terrein.* Dat kan bv. door met collectieve projecten ineens hele wijken te renoveren of hele sectoren te laten defossiliseren (deel 3.4). Door ondersteuning te voorzien voor wie dat wenst²², kan de energietransitie vergemakkelijken en toegankelijk, haalbaar en betaalbaar gemaakt worden. Louter reguleren en appelleren op de individuele verantwoordelijkheid is niet effectief. Ook een geïndustrialiseerde aanpak met prefabelementen, grootschalige ketelafstelprogramma's die van deur tot deur gaan, rondgangen van energiedeskundigen met infraroodcamera's, groepsaankopen voor isolatie, ... kunnen voor schaal zorgen. Door bij publieke aanbestedingen voldoende kleine loten te voorzien, kunnen ook lokale kmo's hierop intekenen en worden lokale economische activiteiten gestimuleerd.
- *een performante energie-infrastructureur* om de energiebevoorrading voor de verschillende sectoren overal in Vlaanderen te blijven verzekeren.
- *een aangepaste governance.* O.a. het initiatief van de EU die via de Hernieuwbare Energie-richtlijn vraagt aan de lidstaten om tegen 21 februari 2026 werk te maken van het bepalen van zgn. Renewable Acceleration Areas²³ opent hiertoe perspectieven voor Vlaanderen.

1.2 Geef sturing aan de defossilisering

Bepaal de defossiliseringsagenda

Bied een duidelijke tijdlijn aan met een defossiliseringsagenda. De SERV hoopt op snelle klaarheid over de defossiliseringsagenda. Die moet duidelijk maken hoe Vlaanderen tussen nu en 2050 naar de klimaatneutraliteit zal evolueren. Zo'n defossiliseringsagenda moet, in overleg met de relevante actoren (o.a. de warmtepomp-, PV-, isolatie-, batterij-industrie, installateurs van de hernieuwbare energietechnologieën en opslagsystemen, de bouwsector, de netbeheerders), bepalen waar en wanneer welke investeringen en welke installaties moeten overschakelen van

fossiele brandstoffen (aardgas, stookolie, propaan,...) naar niet-fossiele energiebronnen²⁴ en het geeft ook aan onder welke randvoorwaarden. Een duidelijke, gefaseerde aanpak is cruciaal voor het investeringsklimaat en maakt dat private en publieke investeerders, netbeheerders, energieleveranciers en -producenten hun investeringen hier tijdig op kunnen afstemmen²⁵. Een duidelijke defossiliseringsagenda:

- helpt *gezinnen* om bv. verwarmingsinvesteringen te plannen. Nu is het nog onduidelijk tot wanneer gasketels geplaatst kunnen worden.
- helpt *bedrijven* om hun investeringen tijdig te plannen en vermijdt sunk costs en lockins.
- is cruciaal voor de planning van *netten* en *elektriciteitsproductiecapaciteit*. Deze investeringen vergen tijd en hebben snel duidelijkheid nodig. Omgekeerd moeten netbeheerders ook inzicht geven in de netimplicaties van diverse mogelijke beleidsscenario's.
- biedt voorspelbaarheid en stabiliteit aan *aanbieders van defossiliseringsoplossingen* om hun productiecapaciteit en aanbod hierop af te stemmen, om tijdig de nodige arbeidskrachten op te leiden, etc. (cf. infra). Het biedt kansen aan de lokale cleantech sector en kan helpen vermijden dat Vlaanderen voor deze oplossingen afhankelijk wordt van buitenlands aanbod.
- laat toe om de verwachte broeikasgasemissiereductie bij benadering in te schatten (als deze agenda tenminste vertaald wordt in concrete maatregelen, instrumenten en als de nodige infrastructurele en andere randvoorwaarden hiervoor vervuld zijn).

Maak de agenda economisch en sociaal slim door actieve afstemming met de betrokken actoren. Defossilisering van verwarming, transport en andere processen vraagt een brede maatschappelijke inbreng en in het bijzonder een goede samenwerking met de betrokken sectoren en hun werknemers. Door hen te betrekken bij de vaststelling van de defossiliseringsagenda kan die afgestemd worden op wanneer Vlaamse productie- en installatiecapaciteit voldoende beschikbaar zal zijn om aan de gecreëerde vraag te voldoen en kunnen diverse financiële en niet-financiële drempels geïdentificeerd en weggewerkt worden. Dat verhoogt de kans op een bloeiende Vlaamse cleantech sector en -industrie en laat toe om met de energietransitie een sociaal-economisch succesverhaal te schrijven²⁶.

Differentieer ruimtelijk

Maak snel werk van het gasexitplan en geef aan wanneer zones fossielvrij worden. Naast een defossiliseringsagenda voor investeringen (cf. supra), is er snel nood aan het in de beleidsnota aangekondigde gasexitplan en dus een ruimtelijk defossiliseringsplan, dat onder meer aangeeft tot wanneer gasdistributienetten op de diverse plaatsen nog klanten zullen bevoorraden. Een ruimtelijk gefaseerde defossilisering kan vermijden dat het volledige gasnet in stand gehouden moet worden totdat de laatste gasnetklanten zijn overgeschakeld, hetgeen niet kostenefficiënt is. Een ruimtelijk gefaseerde defossilisering kan ook gasnetinvesteringen vermijden door prioritair te defossiliseren waar anders gasnetinvesteringen nodig zouden zijn en waar het elektriciteitssysteem al sterk genoeg is om meer elektrificatie op te kunnen vangen²⁷.

Hou rekening met de transitiepotentiëlen. De beleidsnota kondigt aan Fluvius en de VREG te betrekken bij het opstellen van het gasexitbeleid. Door ook andere actoren, inclusief economische actoren en sectoren, te betrekken bij de ruimtelijke fasering van de defossilisering, kan er

rekening gehouden worden met de specifieke technische omstandigheden, transitiepotentiëlen en -opportunities van de lokale activiteiten die op bepaalde gasnetten zijn aangesloten. Ook overleg met woonmaatschappijen, burgerenergiecoöperaties, maatschappelijk opbouwwerk, ... kan helpen om de defossilisering op een haalbare en voorspelbare manier vorm te geven, met aandacht voor kwetsbaren en voor de mogelijkheden om op het terrein initiatieven te nemen²⁸.

Maak de lokale warmtezoningsplannen minder vrijblijvend. De beleidsnota voorziet een kader voor steden en gemeenten om lokale verwarmings- en koelingsplannen op te maken die aangeven waar er warmte- en koudnetten komen. Zo'n kader zou best garanderen dat dergelijke lokale warmtezoningsplannen beschikbaar zijn voor heel Vlaanderen. Zo kan elke burger en elke onderneming bij investeringsbeslissingen rekening houden met eventuele plannen voor warmte- en koudnetten. Ook kan de ruimtelijke fasering van de defossilisering dan inhaken op deze lokale zoningsplannen²⁹.

1.3 Maak een harmonieus no-regretplan

Zoek synergieën tussen VEKP en andere plannen

Laat het VEKP andere doelen beter ondersteunen. Het VEKP moet meer dan in het verleden de klimaat- en energietransitie laten bijdragen aan andere maatschappelijke doelen en uitdagingen. Dat vergt naast de focus op de tonnen CO₂ meer nadruk op de brede Vlaamse maatschappelijke impact van maatregelen, met o.a. meer aandacht voor:

- *de sociaal-economische impact én kansen.* Dat wil zeggen dat het VEKP de haalbaarheid en betaalbaarheid, voor gezinnen en ondernemingen, steeds voor ogen moet houden, de koopkracht en concurrentiepositie moet vrijwaren en waar mogelijk kansen moet creëren om het sociaal-economisch weefsel te verstevigen (cf. infra). Daarbij moet bijzondere aandacht gaan naar de opvolging van de actuele energieprijzen voor de diverse klantengroepen. De gevraagde sociaal-economische reflex is bovendien niet alleen nodig bij de Vlaamse overheid bij de vaststelling en implementatie van energie- en klimaatmaatregelen, maar ook bij de keuze van de nettariëfmethodologie en -structuur door de VNR.
- *de effecten op andere beleidsdomeinen,* zoals de impact op armoede, ongelijkheid, gezondheid, ruimte, biodiversiteit, materialen, ...

Zet met het VEKP actief in op Vlaamse no-regretmaatregelen. Het VEKP moet prioritair en actief inzetten op winwin-maatregelen die vanuit een Vlaams kosten-batenperspectief sowieso maatschappelijke baten opleveren, ongeacht de precieze klimaatdoelen, ongeacht de toekomst van het internationaal klimaatbeleid, en ongeacht de klimaatambities van handelspartners. Dergelijk Vlaams kosten-batenperspectief kijkt dus naar maatregelen die ook lokaal een positieve kosten-batenverhouding hebben; dus met maatschappelijke baten die ruimer zijn dan de mondiale baten van broeikasgasemissiereducties alleen. Heel wat klimaat- en energiemaatregelen hebben overigens dergelijke lokale baten, of kunnen die hebben als er – vanuit een breed perspectief – actief op ingezet wordt:

- *Maatregelen in gebouwen kunnen zorgen voor veel baten.* Renovaties kunnen het energieverbruik en energiekosten verlagen, hetgeen de koopkracht kan versterken en armoede kan

verlichten. Ook kunnen maatregelen in de gebouwen bijdragen aan de aanpak van kwalitatieve en kwantitatieve problemen rond wonen. Wijkrenovaties gecombineerd met verdichting, kunnen woonschaarste aanpakken en de verdichtingsbaten kunnen renovatie betaalbarer maken (deel 3.2). Door de focus van energetische renovaties te verbreden naar bredere renovatie, stijgen woonkwaliteit en wooncomfort, verbetert de binnenluchtkwaliteit en zijn er synergieën mogelijk. Door warmtepompen reversibel te laten werken, kunnen ze energiezuinig koelen, een troef in tijden van versnellende klimaatverandering.

- *Maatregelen in de industrie kunnen kosten drukken.* Energie-efficiëntie maatregelen en vergroening van processen kunnen bijdragen aan lagere energiekosten en een betere concurrentiepositie. Daarnaast kunnen circulariteit, hergebruik en recycling zorgen voor lagere materiaalkosten en een meer betrouwbare bevoorrading en productie.
- *Maatregelen in transport kunnen ook andere transportgerelateerde problemen aanpakken.* Investerings in openbaar vervoer en fietsinfrastructuur kunnen ook mobiliteitsproblemen aanpakken. Slimme laadinfrastructuur kan elektriciteitsnetten helpen stabiliseren. Elektrisch transport kan de lokale luchtkwaliteit verbeteren en geluidshinder beperken.
- *Maatregelen in landbouw, voeding en afval kunnen ook ruime baten opleveren.* Bodemgerichte klimaatmaatregelen (LULUCF), nieuwe landbouwverdienmodellen en financiële of fiscale ondersteuning van door landbouw geleverde ecosysteemdiensten kunnen bijdragen aan betere bodemgezondheid, biodiversiteit, waterhuishouding en bodemvruchtbaarheid en zorgen voor een verbeterde adaptatie aan klimaatverandering. Circulaire meststoffen of “renure” kunnen het kunstmestverbruik verminderen, samen met de bijhorende emissies en afhankelijkheid van derde landen. Een sterke bio-economie, met circulaire materiaalstromen en hernieuwbare energie, kan bijdragen bij aan strategische autonomie en de afhankelijkheid van derde landen voor andere grondstoffen verkleinen. Innovaties in de voedingssector, kunnen economische opportuniteiten en exportkansen opleveren voor de Vlaamse landbouw- en voedingssector.
- *Maatregelen in de welzijns- en gezondheidszorg hebben brede maatschappelijke voordelen.* De welzijns- en gezondheidszorg is de grootste werkgever, waar iedereen gebruik van maakt, maar heeft ook een significante ecologische impact³⁰ en staat voor grote infrastructurele transitie-uitdagingen. Infrastructuurinvesteringen in de sector kunnen dus zorgen voor brede maatschappelijke baten. Dat vergt een heldere, samenhangende visie en strategie. O.a. duidelijke en consistent toegepaste definities van publieke organisaties en gebouwen zijn nodig, met een goede afstemming tussen de bij de indeling horende verplichtingen (bv. de verplichting om jaarlijks 3% van de openbare gebouwen klimaatneutraal te maken) en de bijhorende ondersteuningsmechanismen. Een meer coherente en doelgerichte aanpak vergt ook een integratie van enerzijds de specifieke klimaatfinanciering (via het Vlaams Klimaatfonds) en anderzijds de basisfinanciering voor infrastructuur (via het Vlaams Infrastructuurfonds voor Persoonsgebonden Aangelegenheden).

Zorg met een gesublimeerd VEKP voor meer coherentie en draagvlak. Het VEKP moet als het ware ‘sublimeren’ in ander Vlaams beleid³¹ en moet dus naast de bijdrage aan de ESR-emissiereducties samenlopen met de realisatie van andere doelen, zoals de aanpak van woonschaarste, industriële ontwikkeling, mobiliteit, luchtkwaliteit, gezondheid, welzijn, innovatie ... Dat sublimeren zorgt voor een coherenter, beter geïntegreerd beleid en kan ook een ruimer publiek overtuigen en zo het draagvlak voor klimaat- en energiematregelen vergroten.

Zorg ook voor economische en industriële ontwikkelingskansen

Stimuleer ook het industrieel weefsel. Het VEKP moet bij de vormgeving van instrumentarium een industriële reflex hanteren om actief opportuniteiten van het klimaatbeleid voor industriële ontwikkeling in Vlaanderen te benutten. De Vlaamse industrie heeft het moeilijk en naast aanbodondersteuning is het van belang dat Vlaanderen ook alle opportuniteiten benut om binnen de (herziene) EU-randvoorwaarden actiever de vraag naar Europese – en liefst ook Vlaamse – productie te stimuleren. De diverse beleidsplannen en -initiatieven moeten dan ook een ‘industriële verhaal’ bevatten dat actief industriële kansen creëert. Dit geldt zowel voor de grote industriële spelers als voor de toeleveranciers, kmo’s en landbouwbedrijven, die - mits de nodige infrastructuur - een substantiële bijdrage kunnen leveren aan het optimaliseren van het energiesysteem.

Creëer een lokale industriële vraag met slimme regulering. Slim vormgegeven klimaat- en energiemaatregelen kunnen bijvoorbeeld een vraag creëren voor het Vlaams aanbod aan klimaat- en energieoplossingen. Die lokale vraagcreatie kan zorgen een stabiele thuismarkt voor industriële activiteiten en exportkansen stimuleren. Zo kan een duidelijke en afgestemde defossiliseringskalender de groei van een lokale warmtepompsector stimuleren. Een kader dat innovatie toelaat, kan Vlaamse innovatoren triggeren om nieuwe oplossingen te bedenken.

Stimuleer de lokale productie met publieke klimaatinvesteringen. Kmo-vriendelijke en duurzame publieke aanbestedingen kunnen lokale industriële productie stimuleren. Door aanbestedingen met deelopdrachten kunnen ook lokale kmo’s deze opdrachten uitvoeren.

Krijg iedereen mee

Verlies geen tijd met interne discussie en gedraai. Al jarenlang zorgen VEKP-planprocessen voor een strijdtoneel rond ‘targets and timetables’. De huidige uitdagingen vragen echter om te ‘concerteren’, om overeen te komen met:

- een snelle, krachtige en gecoördineerde aanpak van ‘policies and measures’ *tussen de federale overheid en de gewesten.*
- snelle overeenstemming *binnen Vlaanderen* tussen beleidsdomeinen. Eerder dan lange discussies over sectorale verdelingen en ‘responsabiliseringsmechanismen’ moet een integrale strategie in de eerste plaats intersectorale samenwerking versterken.

Krijg iedereen mee met een evenwichtig klinkend VEKP. De ongeziene energie-uitdagingen kunnen maar succesvol aangepakt worden als iedereen mee is en mee kan – en niet alleen enkele voorlopers - en als de VEKP-strategie niet haaks staat op andere maatschappelijke uitdagingen (cf. supra). Daarenboven is er ook nood aan:

- *meer communicatie.* Communicatie kan de sense of urgency voor defossilisering motiveren vanuit de geopolitieke crisis, de mogelijke impact van de invoering van ETS2 en de klimaatdoelen. Verder kan communicatie ook inspelen op individuele voordelen van klimaat- en energiemaatregelen. Zo is bv. weinig bekend dat warmtepompen energiezuinig kunnen koelen en dat elektrische auto’s zeer aantrekkelijke rijprestaties combineren met minder onderhoudskosten en geluidsoverlast.

- voldoende aandacht voor *visievorming en het draagvlak* voor het VEKP³². Dat impliceert ruim en transparant doelgroepenoverleg, etc.

2. Versterk elektrificatie

Dé manier om Vlaanderen snel op minder fossiele energie-import en bijhorende emissies te laten draaien, is gekend: vooral elektrificatie (deel 2.1) kan snel en veel fossiel energieverbruik vervangen in gebouwen, in transport, in de landbouw én in de industrie. Om elektrificatie als centrale klimaat- en energiemaatregel te laten doorklinken, moeten dringend enkele essentiële randvoorwaarden vervuld worden. Zo moet er dringend voor gezorgd worden dat de energienetten de versnellende elektrificatie aankunnen (deel 2.2), dat de groei van de lokale productiecapaciteit de elektrificatie kan volgen (deel 2.3) en dat een gegarandeerde gezonde prijsverhouding elektrificatie betaalbaar maakt (deel 3.1). Hoewel deze randvoorwaarden rond infrastructuur en prijzen op zich geen broeikasgasemissies verminderen, verdienen ze een centrale plaats in het VEKP. Verder kunnen ook andere instrumenten, waaronder de EPC-labels, de collectieve projecten en de fiscaliteit bijgesteld worden om de elektrificatie optimaal te ondersteunen (deel 3).

2.1 Elektrificeer

Ga voor krachtige defossilisering. Naast energie-efficiëntie is defossilisering en vooral elektrificatie een zeer krachtige maatregel in de strijd tegen onzekere fossiele energie en klimaatverandering. Hoewel significante investeringen nodig zijn, de prijsverhouding tussen fossiele bronnen en elektriciteit gezond moet zijn en er soms praktische drempels bestaan, maakt elektrificatie het vaak gemakkelijker en goedkoper om de klimaatdoelen te realiseren³³. Waar energie-efficiëntie-maatregelen het energieverbruik drukken, kan defossilisering schoorstenen en uitlaatpijpen ineens overbodig maken en de directe CO₂-uitstoot van de installatie volledig elimineren.

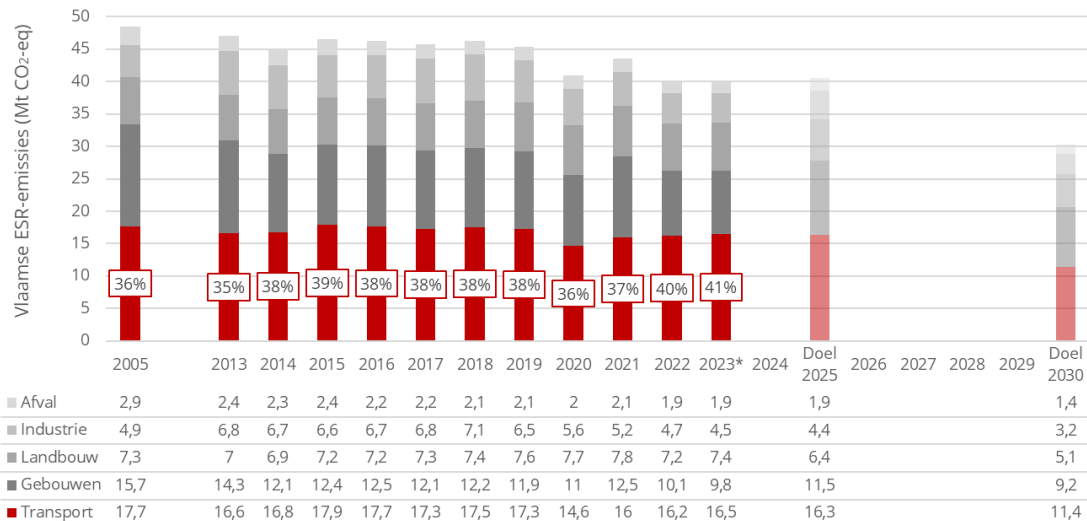
Zet in alle sectoren in op elektrificatie. De elektrificatie van de eindvraag kan bij gebouwenverwarming via warmtepompen, bij transport via batterij-elektrische voertuigen (BEV's) en in de industrie en landbouw via geëlektrificeerde processen, e-boilers en grootschalige warmtepompen. Een bijdrage aan de klimaatdoelen en bijgevolg een lagere kost voor flexibiliteitsmechanismen (cf. deel 4.2). Enkele vuistregels: elk gasgestookt huis dat elektrificeert, levert bij benadering een ESR-besparing op van 3,4 ton CO₂ een stookoliegestookt huis 5,3 ton CO₂, terwijl een elektrische auto ruwweg 2,1 ton CO₂ per jaar bespaart. Ter vergelijking: een koe veroorzaakt gemiddeld 2,8 ton CO₂-eq/per jaar, terwijl een windturbine gemiddeld 4.000 ton vermijdt. Monitoring van het aantal geplaatste warmtepompen, ingeschreven elektrische voertuigen, in dienst genomen e-boilers, ... laat dan ook toe de elektrificatie én de gerealiseerde emissiereducties op te volgen.

Dring met doordachte elektrische acceleratie transportemissies en -energieverbruik terug

Elektrificeer om Vlaamse transportemissies te beperken. Transport is de grootste bron van ESR-broeikasgassen in Vlaanderen. Het aandeel van transport in die emissies nam, behalve

tijdens de coronacrisis, ook gestaag toe en zorgt inmiddels voor meer dan 40% van de Vlaamse niet-ETS emissies (Figuur 3). De elektrificatie van het wagenpark is één van de belangrijkste en snelste manieren om bij te dragen aan de Vlaamse broeikasgasdoelstelling voor 2030³⁴.

Figuur 3: Aandeel transport neemt toe tot meer dan 40% van Vlaamse ESR-emissies³⁵.

*Waarden voor 2023 zijn voorlopige inschatting zoals Vlaanderen op 31/7/2024 rapporteerde aan de EU Commissie.

Gebruik BEV's om de komst van intermitterende energiebronnen op te vangen. Door de relatief grote batterijen van BEV's slim te laden – en te ontladen bij voertuigen met een vehicle-to-grid functie -, kunnen BEV's helpen om de intermittentie van hernieuwbare energiebronnen op te vangen, om netcongestie te voorkomen en om het elektriciteitssysteem in balans te houden. Dat vergt wel passende regulering en tariefssystemen, het in rekening brengen van de impact op de optimale levensduur van de batterij en slimme laadsystemen.

Communiceer o.a. over de aantrekkelijke rijprestaties van EV's. Elektrisch rijden biedt vlotte en responsieve rijprestaties die bestuurders kunnen aanspreken. Elektrische voertuigen accelereren soepel dankzij het directe koppel van de elektromotor. Bovendien is het rijcomfort vaak hoger door de rustige werking van de motor en het ontbreken van trillingen, wat een voordeel is vooral tijdens langere ritten. Het stillere rijden is niet alleen aantrekkelijk voor de bestuurder zelf, maar ook voor diens omgeving; minder geluidsoverlast betekent een hogere levenskwaliteit, vooral in drukke wijken en dichtbevolkte gebieden. Ten slotte heeft een elektrisch voertuig minder bewegende delen dan een conventionele auto met verbrandingsmotor. Minder onderdelen die slijten, betekent ook een minder intense onderhoudsnoed, lagere onderhoudskosten en minder kans op mechanische problemen en pannes.

Maximaliseer de maatschappelijke voordelen van nieuwe BEV's. Door een gedifferentieerd beleid te hanteren voor nieuw in te schrijven voertuigen kunnen diverse beleidsdoelen (bv. ondersteuning van netstabiliteit, efficiëntie inzake energie en materialen, materiaalafhankelijkheid/strategische autonomie, verkeersveiligheid,...) worden ondersteund. Een slimme selectie van een beperkt aantal kernparameters om de sturing op deze beleidsdoelen vorm te geven is belangrijk om effectief beleid te hebben dat complexiteit vermijdt³⁶.

Gebruik het potentieel van warmtepompen in gebouwen

Ga voor fossielvrije gebouwenverwarming. Gebouwen vormen de tweede grootste bron van ESR-broeikasgassen (Figuur 3). Hoewel de daling van de gebouwenemissies gestaag doorzet, de subdoelstelling van 2025 ongeveer bereikt is en die ook voor 2030 binnen handbereik is, is het de vraag in welke mate de daling kan doorzetten zonder een snellere doorbraak van fossielvrije verwarming, met warmtenetten, maar vooral warmtepompen.

Communiceer over de voordelen van warmtepompen. Naast een duidelijke defossiliseringsagenda (deel 1.2), een gezonde prijsverhouding (deel 3.1) en een passende EPB/EPC-regelgeving (deel 3.2) moet een gerichte communicatiestrategie de uitrol van warmtepompen versnellen. Zo'n campagne moet de voordelen van warmtepompen in de schijnwerpers zetten. De communicatiecampagnes moeten explicieter belichten dat warmtepompen ook actief kunnen koelen, wat het zomercomfort verhoogt en aparte airconditioning overbodig maakt. Doordat warmtepompen geen verbrandingsprocessen hebben en gecombineerd kunnen worden met ventilatiesystemen, dragen ze bij aan een gezondere binnen- en buitenlucht. De installatie van warmtepompen is bovendien in veel gevallen eenvoudiger dan diepgaande renovaties van de gebouwschil, zeker als al een zekere isolatie aanwezig is. Een duidelijke en toegankelijke communicatie met praktijkvoorbeelden en rekenmodellen moet deze voordelen tastbaar maken.

Zet e-boilers en warmtepompen in voor elektrificatie industrie en wijken

Laat industrie defossiliseren o.a. met industriële warmtepompen en e-boilers. E-boilers en warmtepompen kunnen ook bij industriële toepassingen klassieke fossiel gestookte boilers vervangen. In het bijzonder voor lage temperatuurwarmte (<500°C) bestaan er reeds, commercieel beschikbare grootschalige e-boilers en warmtepompen³⁷. E-boilers zijn relatief eenvoudig te installeren en bieden meer flexibiliteit dan fossiele boilers, omdat ze sneller kunnen opstarten. Ze hebben geen rechtstreekse CO₂-uitstoot, wat kosten voor EU ETS of ETS2 uitspaart, en ze vereisen minder onderhoud, wat de operationele kosten verder verlaagt. E-boilers en industriële warmtepompen maken het ook mogelijk om zelfgeproduceerde stroom uit zonne- of windenergie optimaal te benutten. Bovendien kunnen elektrische boilers en warmtepompen een belangrijke rol spelen in het balanceren van vraag en aanbod in het energienet, door gebruik te maken van goedkope elektriciteit wanneer het aanbod de vraag overstijgt. Hierdoor kunnen ze ook bijdragen aan de stabiliteit van het totale energiesysteem.

Los knelpunten voor elektrificatie op. Er moeten nog een aantal knelpunten voor het installeren van elektrische boilers (e-boilers) of industriële warmtepompen weggewerkt worden. Het gaat dan om de ongunstige prijsverhouding tussen fossiele brandstoffen en elektriciteit, de soms ontoereikende netcapaciteit, maar bv. ook de PV-verplichting waar bedrijven incl. tuinders, tuincentra, ... dreigen onder te vallen wanneer ze een e-boiler plaatsen en hun elektriciteitsverbruik daardoor boven de minimumdrempel stijgt, terwijl hun serres of daken in een aantal gevallen niet geschikt zijn voor de plaatsing van (voldoende) zonnepanelen. De vergroening van warmte is in het algemeen, maar ook voor de niet-ETS-industrie, een grote uitdaging. De bevoegde overheid moet evalueren wat de effecten zijn van het bestaande steuninstrumentarium en of dit doeltreffender moet worden gemaakt en/of moet worden versterkt.

Defossiliseer wijken, met collectieve warmtepompen en e-boilers. Ook in de defossilisering van woonwijken kunnen elektrische boilers en gedeelde grootschalige warmtepompen via lokale warmtenetten een waardevolle rol spelen en zorgen voor kostenbesparing door schaalvoordelen. Collectieve warmtepompen en e-boilers kunnen ook gemeenschappelijke warmtebuffers voeden, waardoor huishoudens, kmo's of andere lokale ondernemingen op piekmomenten kunnen profiteren van de opgeslagen energie, zonder de elektriciteitsnetten fors te belasten. Dit maakt het ook mogelijk om de energieconsumptie in de wijk via dynamische sturing beter af te stemmen op de beschikbaarheid van duurzame en/of goedkope elektriciteit.

2.2 Maak netten sneller en kostenefficiënter futureproof

Garandeer dat netten de versnellende elektrificatie aankunnen

Pas elektriciteitsnetten dringend aan. Er kan maar ingezet worden op een versnelde elektrificatie als - en alleen als - de elektriciteitsnetten hier klaar voor zijn. Netten moeten immers de voorradingszekerheid garanderen en de elektriciteitsvraag in industrie, gebouwen, hernieuwbare energie en andere infrastructuur kunnen faciliteren. Daarom moeten de transmissie- en distributienetten dringend en op kostenefficiënte wijze klaar gemaakt worden voor deze versnellende elektrificatie en voor meer hernieuwbare energie. Op dit moment zijn er belangrijke vraagtekens over de mate waarin netten de versnellende elektrificatie aankunnen³⁸; er zijn heel wat signalen over geweigerde aansluitingen en versterkingen, congestieproblemen, e.d. Overigens zijn zelfs in de meest ambitieuze scenario's de kosten van netinvesteringen beperkt ten opzichte van de overige kosten van energietransitie-investeringen. Ter vergelijking: de maandelijkse kosten voor de Belgische import van elektrische voertuigen (gemiddeld 1,1 mld euro/maand in 2024³⁹) stemmen grofweg overeen met de jaarlijkse investeringen van Fluvius.

Laat VNR aansluit- en versterkingssnelheden beter bewaken. Er zijn nu indicaties dat op bepaalde plaatsen de netcapaciteit niet toelaat om bepaalde industriële activiteiten te ontwikkelen of te elektrificeren, al bestaat hier geen precies zicht op. De Vlaamse Nutsregulator (VNR) - vroeger VREG - en Fluvius moeten, voortbouwend op de Capaciteitswijzer⁴⁰, nog sneller, meer duidelijkheid geven over waar netten nog activiteiten kunnen ontvangen en waar niet, zodat het industrie- en ruimtelijk beleid zich hierop kan richten en zodat netinvesteringsplannen, planning van bedrijventerreinen en -clusters zich hierop kunnen enten. In Vlaanderen wordt, in tegenstelling tot in Nederland, nu (nog) niet publiek gerapporteerd over het aantal geweigerde of uitgestelde netversterkingen en aansluitingen of over de beschikbare netcapaciteit op de diverse locaties⁴¹. Ook meer algemeen moeten duidelijke indicatoren de toekomstbestendigheid van de netten opvolgen en publiceren. Verder moet ook bekeken worden of de volgorde waarin de wachtlijst voor aansluitingen of netversterkingen aangepakt wordt door de netbeheerder ook vanuit maatschappelijk perspectief de beste keuze vormt.

Hanteer ambitieuze prognoses bij de netplanning. Netinvesteringen en -planning moeten anticiperen op de energietransitie en elektrificatie zodat die niet vertraagd wordt of moet worden omdat de netinfrastructuur er niet klaar voor is. Netinvesteringen moeten immers voldoende 'voorijlen' op evoluties van vraag en aanbod omdat netten inherent traag aanpasbaar zijn. Het is in dat kader alvast positief dat de investeringsplannen van Fluvius wel redeneren vanuit een

2050-scenario en voor sommige prognoses rekening houden met enigszins ambitieuzere scenario's dan in de update van het VEKP van mei 2023. Toch lijkt men er soms van uit te gaan dat de huidige versnellingen in elektrificatie en hernieuwbare energie zich niet zullen doorzetten. Ook eerdere analyses van de VREG/VNR over de netcapaciteit hielden nog geen rekening met een versnelde elektrificatie door de energiecrisis⁴². In dat kader is het goed dat de plannen het investeringsritme en de budgetten niet betonneren en dat de investeringen in de komende jaren alsnog opgedreven of verschoven kunnen worden.

Zorg dat netten en noodplannen robuust en flexibel zijn

Verzeker de elektriciteitsbevoorrading forser, ook in geval van calamiteiten. Een toenemende elektrificatie maakt de continue bevoorrading van elektriciteit nog belangrijker, terwijl die door de overgang naar hernieuwbare energie, de digitalisering en de dreigende hybride oorlogsvoering met sabotages en cyberrisico's (hacking) net onzekerder wordt. Forse inspanningen zijn nodig om elektriciteitsbevoorrading ten allen tijde – ook in geval van calamiteiten – te verzekeren. Dat vergt meer aandacht voor een robuuste, beveiligde elektriciteits(net)infrastructuur en de verfijning van de noodplannen.

Geef beveiliging van energie-infrastructuur een hogere prioriteit. Geopolitieke spanningen en hybride oorlogsvoering vragen aandacht voor de beveiliging van energie-infrastructuur, zowel fysiek als digitaal. Dat is deels een bevoegdheid van Vlaanderen die hier werk van moet maken in overleg met de infrastructuurbeheerders en het federale niveau. Gezien de toenemende digitalisering van energienetwerken met digitale meters en geautomatiseerde regeltechnieken, moet cyberveiligheid van kritieke energie-infrastructuur voldoende aandacht krijgen. Er moet geïnvesteerd worden in robuuste beveiligingsystemen en protocollen i.s.m. cybersecurity-experts. Daarnaast moet gewerkt worden aan de fysieke veiligheid van de energie-infrastructuur en aan adaptatie aan gevolgen van klimaatverandering, zoals stormen, droogteperiodes en overstromingen.

Verfijn de afschakelplannen. De afschakelplannen die in geval van nood in werking treden, schakelen nogal blind heel wat ondernemingen en zones volledig af van de elektriciteitsvoorziening. Dat legt dan ook heel wat hernieuwbare energieproductiecapaciteit stil. De doorgevoerde digitalisering van de netten en metering moet evenwel toelaten om deze afschakeling bij calamiteiten verfijnder of meer gedoseerd vorm te geven om de sociaal-economische schade te beperken en om maximaal van de decentrale energieproductie te kunnen genieten. Deze verfijning van de afschakelplannen en van de manieren waarop decentrale energieproductie wordt ingepast, verdient in het huidig onzeker kader met verhoogde kans op sabotages, hacking ... dringend prioriteit. De inspanningen rond flexibiliteit moeten ook in dat kader mee vorm krijgen.

Geef meer aandacht aan kostenefficiënte flexibiliteit. Flexibiliteit is nodig om een energiesysteem met meer hernieuwbare energie te laten werken en kan bepaalde investeringen in netten en productiecapaciteit vermijden. Meer flexibiliteit kan o.a. gerealiseerd worden via o.a. batterijen en andere opslagmogelijkheden (bv. warmtebuffers), demand side management, slimme netuitbating, gepaste tariefsystemen, flexibiliteitsmarkten, flexibele aansluitingsovereenkomsten, slimme toestellen, ... Het aangekondigde Flexibiliteitsplan 2030 moet kostenefficiënt zijn en ook kijken naar collectieve opslag zoals wijkbatterijen, koude/warmteopslag, collectieve

verwarmingsinstallaties, digitale meters op cabineniveau, ... Zo kunnen collectieve projecten in wijken inzetten op wijkbatterijen, hetgeen efficiënter is dan thuisbatterijen. Ook kunnen sommige activiteiten, zoals diepvriezers, hun verbruik relatief gemakkelijk verschuiven in de tijd, terwijl andere activiteiten minder flexibel zijn. Ook elektriciteitsproductie via alternatief georiënteerde fotovoltaïsche panelen en building integrated photovoltaics (BIPV) kunnen helpen om productiepieken uit te vlakken. Verder kunnen biogasinstallaties en (hernieuwbare) WKK's met hun flexibel inzetbaar vermogen hier een belangrijke rol spelen⁴³. Aandacht is ook nodig voor gezamenlijke energie-oplossingen binnen clusters.

Verzeker de bevoorrading van essentiële materialen en technologieën. De wereldwijde vraag naar koper en andere grondstoffen en technologieën zoals transformatoren neemt toe door de energietransitie en bijhorende elektrificatie. Op korte termijn wordt grote koper-schaarste verwacht, met bijhorende prijsstijgingen en leveringsproblemen en ev. vertraagde netuitbreidingen. Circulaire businessmodellen en meer recyclage bieden hier opportuniteiten. Daarnaast kan er overwogen worden om export van strategische (afval)materiaalstromen waar nodig te temperen en investeringen in de energietransitie te versnellen om de grote schaarste voor te zijn. Ook eigen productie van essentiële technologieën, zoals transformatoren, batterijen, ... is in dat kader een te overwegen optie.

Beperk de kosten van investeringen en schulden

Bouw de netten kostenefficiënt uit. De vereiste aanpassingen aan de elektriciteitsnetten moeten zo kostenefficiënt mogelijk gebeuren, om de impact op de elektriciteitsnettatarieven te beperken en de prijsverhouding tussen fossiele brandstoffen en elektriciteit niet (te veel) te verslechteren (cf. deel 3.1) en de concurrentiepositie niet te verslechteren. Er zijn mogelijkheden om de kosten van netontwikkeling te beperken, meer bepaald door netinvesteringen beter te plannen en door de kosten van netfinanciering en netschulden te beperken.

Herbekijk de governance rond netinvesteringsplannen. De processen ter voorbereiding van de investeringsplannen voorzien nu geen scenario-analyses waarin netbeheerders alternatieve beleids- en investeringsscenario's met hun impact op de kosten moeten toelichten⁴⁴. Dergelijke scenario-analyses zijn essentieel om het publieke debat over de gewenste investeringen en beleidsopties te voeden⁴⁵. Ook kostenbatenanalyses over belangrijke investeringsprojecten moeten verbeteren en getoetst worden. Meer algemeen is meer transparantie nodig over de precieze kosten van projecten en de verdeling van deze kosten over de diverse klantengroepen.

Maak werk van geïntegreerde infrastructuurplannen. Door infrastructuur meer geïntegreerd te plannen zijn synergieën mogelijk en kunnen de kosten beperkt worden⁴⁶. Door in te haken op warmtezoneringsplannen kunnen elektriciteitsnetten prioritair versterkt waar er geen warmtewetten voorzien zijn of kunnen elektrificatieprojecten prioritair voorzien worden waar elektriciteitsnetten al sterk genoeg zijn.

Herbekijk de financiering van netten. Op dit moment vertegenwoordigen financieringskosten een belangrijk aandeel in de netkosten. Deze kosten kunnen verminderen door de (kosten van)

schulden te beperken⁴⁷ en de financieringswijze van de netten te herdenken. Zo kan o.a. gedacht worden aan tegemoetkomingen uit de begroting bij synergetische netinvesteringen.

2.3 Verhoog snel de lokale productie (o.a. wind op land)

Maak van meer onshore wind een prioriteit

Voorzie meer Vlaamse elektriciteitsproductie. Hoewel extra Vlaamse koolstofarme elektriciteitsproductie niet of nauwelijks bijdraagt aan de realisatie van de Vlaamse ESR-doelen, is deze wel essentieel om de elektrificatie en de uitfasering van bepaalde elektriciteitscentrales op te vangen. Meer Vlaamse elektriciteitsproductie versterkt ook de strategische autonomie omdat het de afhankelijkheid kan verminderen van geïmporteerde fossiele energie, van geïmporteerde elektriciteit of van geïmporteerde nationale én buitenlandse offshore windenergie. Verder is extra productiecapaciteit van belang om klaar te zijn voor bijkomende industriële ontwikkeling en reshoring en om een eventuele bijkomende elektriciteitsvraag van AI, datacenters, koeling, ... op te vangen. Meer Vlaamse hernieuwbare energieproductiecapaciteit draagt uiteraard ook bij tot de hernieuwbare energiedoelstellingen.

Zet sterker in op onshore windenergie. De beleidsnota verhoogt de doelen voor onshore wind van 2.643 naar 2.800 GW in 2030. Meer onshore windenergie is cruciaal voor de strategische autonomie omdat het één van de meest stabiele hernieuwbare energiebronnen van Vlaanderen vormt. Bovendien zijn windturbines kosteneffectief en kunnen ze zorgen voor Vlaamse energie met een decentraal en minder risicogevoelig karakter. De onshore winddoelen in het VEKP moeten dan ook zorgvuldig gekozen worden en kaderen in de 2050-klimaatneutraliteitsdoelstelling. Duidelijke winddoelen zijn essentieel om netinvesteringen te plannen (cf. supra)⁴⁸.

Voorzie meer ruimte voor wind met bestemmingsneutraliteit of versnellingszones. Rond onshore windturbines moet Vlaanderen de randvoorwaarden herschikken zodat ze beter en sneller kunnen ontwikkelen. Nu stuit de ontwikkeling van onshore wind in sterke mate op ruimtelijke limieten door de huidige ruimtelijke ordening. Het is een goede zaak dat de beleidsnota voor onshore wind gaat werken aan vereenvoudigde vergunningsprocedures, snellere beroepen, minder problemen met radars, onderzoeken naar versnellingszones en alternatieve steun zoals het tweezijdig bijpascontract (2-sided contract for difference). Sedert 2023 nam het bijkomend vermogen aan windturbines in Vlaanderen immers een forse duik, o.a. door een ongunstig markt- en investeringsklimaat. De SERV hoopt dan ook uit dat de aangekondigde initiatieven letterlijk en figuurlijk meer ruimte maken, ook in de ruimtelijke planning, voor substantieel meer onshore wind⁴⁹. Concreet verwacht de SERV veel van:

- *bestemmingsneutraliteit voor hernieuwbare energie:* Dat betekent dat de ruimtelijke bestemming van een gebied geen weigeringsgrond (meer) vormt voor de inplanting van windturbines of andere hernieuwbare energie-installaties, met inbegrip van de opslag en eventuele ontsluitingswerken voor die lokale energieproductie. Er moet weliswaar nog altijd een omgevingsvergunning worden aangevraagd waarbij de omgevingscheck de verenigbaarheid met de goede ruimtelijke ordening moet waarborgen. Deze bestemmingsneutraliteit mag

evenwel niet betekenen dat compensatieregelingen de ruimte om te ondernemen elders zouden beperken.

- *versnellingszones*. De Europees voorziene versnellingszones voor hernieuwbare energie kunnen investeringen in hernieuwbare energie versnellen.
- *gewijzigde vergunningsvereisten*. De uitbreiding van vergunningsmogelijkheden voor windturbines in landschappelijk waardevol agrarisch gebied (LWAG) en buffergebieden kan onder bepaalde voorwaarden nodig zijn om de strategisch belangrijke eigen hernieuwbare energieproductie de nodige ruimte te bieden. De inplanting van bijkomende windturbines gebeurt bij voorkeur in de buurt van lijninfrastructuur en zonder de algemene bestemming in het gedrang te brengen.

Denk ook aan biogas, WKK en geothermie

Zet in op biogas en WKK. Naast wind en zon, verdienen ook warmtekrachtkoppeling (WKK) en biogasinstallaties als stabiele en flexibele energievormen hun plaats in het VEKP. WKK-installaties blijven op korte termijn een efficiënte oplossing, in het bijzonder waar er voldoende restwarmte nuttig kan worden ingezet. Daarnaast bieden vergistingsinstallaties voor biogas kansen om lokaal en circulair energie op te wekken.

Boor ook meer naar diepe en vooral ondiepe geothermie. Geothermie biedt stabiele, duurzame warmte en elektriciteit. Een duidelijke strategie en ondersteunend beleid voor deze technologie is nodig, waarbij ook gekeken wordt naar het potentieel van gezamenlijke boringen naar (ondiepe) geothermie, bv. in een wijkaanpak en/of bij samenwerkingen tussen verschillende ondernemingen, om zo de kosten te drukken en toepassing ervan te verhogen.

3. Stem cruciale instrumenten bij

Er bestaat al een uitgebreid instrumentarium gericht op de defossilisering bij gebouwen, industrie, landbouw, transport en afval. In dit deel worden geen nieuwe instrumenten voorgesteld, maar wordt aanbevolen de reeds bestaande of aangekondigde instrumenten te optimaliseren door regelgeving aan te passen en/of de uitvoering ervan te verbeteren. Zo wordt gepleit voor een gegarandeerde gezonde prijsverhouding (deel 3.1), afdoende financiering, met prioriteit voor de steun aan kwetsbare groepen (deel 3.2), een aangepaste labelaanpak (deel 3.3), een verbrede en doorgedreven inzet op collectieve projecten (deel 3.4).

3.1 Garandeer een gezonde prijsverhouding

Maak elektrificatie haalbaar en betaalbaar

Garandeer een gezonde prijsverhouding. Het is positief dat zowel de Vlaamse als de federale overheden aankondigen te zullen werken aan een 'betere' prijsverhouding tussen fossiele brandstoffen en elektriciteit. Hoewel een 'betere' prijsverhouding zeker welkom is, biedt dat voor investeerders wellicht onvoldoende zekerheid, vooral omdat andere evoluties ondertussen de

prijsverhouding negatief kunnen beïnvloeden zoals veranderende commodityprijzen en stijgende kosten voor de aanpassing van de elektriciteitsnetten. De SERV pleit ervoor dat de betere prijsverhouding ook een gegarandeerde gezonde prijsverhouding wordt door een mechanisme dat, samen met de federale overheid, wordt uitgewerkt. Zekerheid en voorspelbaarheid over de prijsverhouding worden trouwens belangrijker door geopolitieke onzekerheden en volatielere commodityprijzen.

Bekijk het samenspel van meerdere factoren. Versnelde aardgasnetafschrijvingen kunnen samen met de taks shift, de lagere Vlaamse ODV-kosten, ETS2 en fluctuerende commodityprijzen voor gas, stookolie en elektriciteit de prijsverhouding beïnvloeden. De onzekerheden omtrent al deze factoren onderstrepen het belang van een mechanisme dat een gezonde prijsverhouding garandeert.

Verlicht de elektriciteitsfactuur met Vlaamse middelen

Verlaag de Vlaamse ODV's zeker in de nettarieven. De SERV waardeert de in het regeerakkoord en beleidsnota vermelde inspanningen om de prijsverhouding tussen fossiele brandstoffen en elektriciteit te verbeteren via dalende openbare dienstverplichtingen in de elektriciteitsfactuur en een taks shift. Via welke stappen dat alles vorm zal krijgen en wat daarvan de impact zal zijn op diverse types energieverbruikers, moet nog uitgeklaard worden.

Kijk ook naar de WKC-overschotten. Het opkopen van groenestroomcertificaten was essentieel om de groenestroomcertificatenoverschotten aan te pakken, maar biedt nu door certificaten-schaarste nog weinig mogelijkheden om de elektriciteitsfactuur te beperken, buiten het dekken van de kosten van de netbeheerders voor opkoping tegen de minimumprijs. Daar tegenover staat dat er wel nog grote overschotten aan warmtekrachtkoppelingcertificaten zijn, die uit de markt genomen kunnen worden.

Verlaag de kosten voor elektriciteitsnetontwikkeling. Zoals hierboven aangegeven kan een meer geïntegreerde infrastructuurplanning en de aanpak van de schulden en de financiële lasten van Fluvius de stijging van de elektriciteitsnetkosten beperken en aldus de prijsverhouding gunstig beïnvloeden.

Maak de financiering van gasnetten gezond

Maak een visie op aardgasdistributienetten. De beleidsnota energie wil een exitbeleid voor het gasdistributienet voorbereiden met Fluvius en de regulator 'om de financiële impact van een dalend aardgasverbruik te beperken en stranded assets te vermijden'. Dat aangekondigde gas-exitbeleid kan de prijsverhouding gunstig beïnvloeden, meer bepaald via snellere gasnetafschrijvingen. De SERV heeft eerder gevraagd om versnelde aardgasnetafschrijvingen te overwegen. Door de defossiliseringsagenda te concretiseren, kunnen de afschrijvingstermijnen voor aardgasnetten in overeenstemming gebracht worden met de resterende gebruiksduur.

Bewaak TCO elektrische voertuigen bij hervorming autofiscaliteit

Vermijd vertraagde defossilisering. De Vlaamse Regering plant een hervorming van de autofiscaliteit, o.a. omdat de belastingvoordelen op elektrische auto's zorgen voor fiscale erosie⁵⁰ en om alle weggebruikers op een faire manier te laten bijdragen aan de financiering van de infrastructuur die ze gebruiken⁵¹. De SERV heeft begrip voor deze argumenten, maar vraagt om te hervormen zonder de defossilisering van de autovloot te vertragen.

Verzeker de financiële aantrekkelijkheid van BEV's. Hoewel de hogere aankoop prijs op dit moment voor velen nog een drempel is, is de Total Cost of Ownership (TCO) van BEV's nu reeds vaak vergelijkbaar met of soms zelfs gunstiger dan die van benzine- en dieselwagens, dankzij o.a. hogere energie-efficiëntie, voordelig thuisladen (bv. dankzij een eigen PV-installatie), lagere onderhoudskosten en belastingvoordelen. Ook na de hervorming van de BIV en JVB moet de TCO van BEV's aantrekkelijk blijven (of worden) t.o.v. vergelijkbare fossiele voertuigen, en dat in alle marktsegmenten. Gemiddeld komt de vrijstelling van BIV en JVB samen neer op ongeveer 330 euro per auto en per jaar⁵². Dat is ruwweg 3 à 7% van de jaarlijkse kost, wat al bij al beperkt is, maar in sommige gevallen wel de balans kan doen kantelen in het voor- of nadeel van de BEV's⁵³.

Streef naar eenvoudige regelgeving voor meer duidelijkheid en meer efficiëntie. In het algemeen zorgen eenvoudigere regelgeving, premiestructuur en fiscaliteit voor meer duidelijkheid en voorspelbaarheid. Het vermindert de administratieve last voor ondernemingen en burgers en kan ook voor de overheid zorgen voor een efficiëntere werking, bv. omdat er minder nood is aan uitgebreide uitleg of ondersteuning door de overheidsdiensten. De SERV illustreerde in een recent rapport de complexiteit van de Vlaamse autofiscaliteit⁵⁴. Die bemoeilijkt de vergelijking tussen (fossiele) voertuigen en lijkt niet steeds doeltreffend om te sturen naar een gedefossiliseerd wagenpark⁵⁵. De nakende hervorming dreigt nog extra complexiteit toe te voegen, maar biedt tegelijkertijd de kans om te vereenvoudigen.

3.2 Garandeer financiering en focus op kwetsbare groepen

Zet de financiering goed

Regel de financiering. Maatregelen kunnen maatschappelijk pas maximaal renderen als de context en in het bijzonder de financiering goed zit. De versnelde defossilisering vraagt immers aanzienlijke investeringen, publiek en privaat en dus bijhorende middelen. Daarom moet het VEKP ook meer aandacht dan voorheen besteden aan de sluitende financiering.

Mobiliseer private en publieke budgetten op een kostenefficiënte wijze. Overheidsbudgetten zijn beperkt, waardoor de keuze voor de meest kostenefficiënte maatregelen, de juiste financiële prikkels en het mobiliseren van private middelen essentieel zijn.

Neem kwetsbare groepen prioritair mee in de defossilisering

Zorg dat kwetsbare groepen bereikt worden. De Vlaamse defossiliseringsstrategie en de verschillende instrumenten in dat kader moeten prioritair gericht worden op kwetsbare groepen,

aangezien zij het minst in de mogelijkheid zijn om zelf te investeren in energie-efficiëntie, elektrificatie en hernieuwbare energie en tegelijk het meest blootgesteld zijn aan of kwetsbaar zijn voor de risico's van volatiele energieprijzen. Een rechtvaardige defossiliseringsstrategie richt zich dan ook prioritair op kwetsbare gezinnen en ondernemingen om hen te helpen mee te stappen in de transitie.

Pas het instrumentarium aan. Een groter en prioritair bereik van kwetsbare groepen vraagt om een aangepast instrumentarium. Nu kunnen bijvoorbeeld de premies en andere financiële stimuli bepaalde groepen onvoldoende helpen om de vereiste investeringen te financieren en zijn er Mattheuseffecten. Ook werkt de vormgeving van bepaalde curatieve sociale energiebeleidsmaatregelen defossilisering nu tegen.

Stuur ook op volume. In het verleden suggereerde de SERV reeds om bv. voor de energieprestatieregelgeving voor gebouwen of voor voertuigen te sturen op volume. Zo werd o.a. gesteld⁵⁶: 'Het klimaatbeleid moet naast energie-efficiëntieverbeteringen en vergroening meer aandacht geven aan volume-effecten (sufficiëntie) en absolute emissiereducties. Winsten door verbeterde energie-efficiëntie mogen niet teniet gedaan worden door grotere volumes. Dat geldt o.a. in de energieprestatieregelgeving, de voertuigreglementering en -fiscaliteit en bij nieuwe investeringen'. 'Volume-effecten die efficiëntiewinsten teniet doen, moeten gecounterd worden. Dat kan bv. door in te spelen op de grootte van de woning of wagen of het aantal gereden kilometer en door in de energieprestatieregelgeving en de voertuigreglementering en -fiscaliteit absolute CO₂-emissies meer te laten doorwegen'. 'EPB-regelgeving en EPC-regelgeving zijn (te) blind voor absolute verbruiken en CO₂-emissies [...] een grote energiezuinige woning kan meer uitstoten dan een niet gerenoveerde kleine woning. [...] Dat teert in op de effectiviteit, efficiëntie en sociale rechtvaardigheid van het EPB-instrument'.

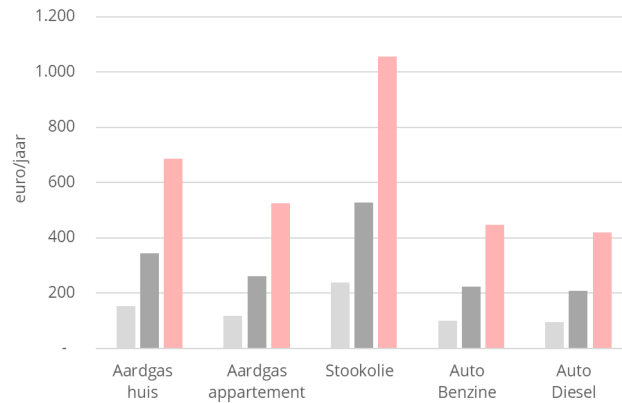
Bereid tijdig voor op ETS2

Maak tijdig een sociaal klimaatplan. De SERV kijkt uit naar een degelijk, afgestemd sociaal klimaatplan. Daar wordt momenteel aan gewerkt. Een tijdige opmaak van dat plan is cruciaal om te kunnen genieten van de middelen van het klimaatfonds en om daarmee de energieweerbaarheid van Vlaanderen te kunnen verhogen. In dat kader moet een intra-Belgische lastenverdeling ook snel een verdeling vastleggen van de Belgische ETS2-opbrengsten en SKF-middelen (Sociaal Klimaatfonds) en enkele andere elementen⁵⁷.

Communiceer over ETS2, zodat gezinnen en ondernemingen zich kunnen voorbereiden. Het geplande ETS2 zal in principe vanaf 2027 de prijs van fossiele brandstoffen verhogen omdat leveranciers emissierechten zullen moeten kopen en de kost zullen doorrekenen (Figuur 5). Vlaanderen moet hier duidelijk over communiceren want velen zijn hier nog niet of weinig van op de hoogte. Daardoor houden zij hiermee ook onvoldoende rekening bij investeringsbeslissingen, zoals de aankoop van een auto of het kiezen van een verwarmingssysteem. Conform met de Beleidsnota Energie en Klimaat, vraagt de SERV om helder te communiceren over de invoering van ETS2 in 2027 en om door te pakken met de voorbereiding op duurdere fossiele energie, ook al is de exacte CO₂-prijs en dus de impact op de energiekosten nog onzeker. De Europese regelgeving voorziet de eerste drie jaar vanaf 45 euro/ton CO₂ prijstemperende ingrepen, al is dat bedrag

geen echt prijsplafond. Verder verwachten analisten dat de prijs, vooral na 2030, fors kan stijgen, volgens sommigen zelfs tot >200 euro/ton CO₂. Afhankelijk van de juiste prijs van een emissie-recht, en uiteraard van het precieze energieverbruik, kunnen de jaarlijkse brandstofkosten voor fossiele verwarming of voor een benzine- of dieselauto met enkele honderden euro's stijgen (Figuur 4). Gedragsaanpassingen en efficiëntieverbeteringen kunnen deze meerkosten temperen, maar gezinnen en ondernemingen die elektrisch rijden of fossielvrij verwarmen (bv. met een warmtepomp) vermijden deze kosten volledig.

Figuur 4: Onzekerheid over meerkosten ETS2 voor fossiele verwarming of autogebruik zijn groot⁵⁸

		45 euro/ton CO ₂	100 euro/ton CO ₂	200 euro/ton CO ₂
ETS2-kost	Benzine	0,108 euro/liter	0,239 euro/liter	0,478 euro/liter
	Diesel	0,119 euro/liter	0,264 euro/liter	0,528 euro/liter
	Aardgas	9,090 euro/MWh	20,200 euro/MWh	40,400 euro/MWh
	Stookolie	0,119 euro/liter	0,264 euro/liter	0,528 euro/liter

Figuur 5: ETS2 kan energieprijzen fors verhogen, maar biedt ook middelen

ETS 2 zal impact hebben op nieuwe, maar ook op veel historische investeringen. Investerings die nu of in een recent verleden doorgevoerd werden, zullen nog jaren meegaan en zullen dus geïmpacteerd worden door de uitbreiding van het emissiehandelssysteem. Vanaf 2027, of ten laatste vanaf 2028 indien de olie- en gasprijzen zouden pieken in 2026, zal het nieuwe ETS2, het emissiehandelssysteem voor de bouwsector, de wegvervoerssector en de aanvullende sectoren (vnl. kleine industrie die niet onder het bestaande EU ETS vallen) van kracht zijn. Dat systeem is een aanvulling op andere maatregelen uit de Europese Green Deal en moet de lidstaten helpen om de doelstellingen in het kader van de ESR te realiseren. Een verschil met EU ETS is dat het niet de verbruikers, maar de leveranciers van fossiele brandstoffen de CO₂-emissies die gepaard gaan met het gebruik van hun producten moeten rapporteren en emissierechten moeten kopen op veilingen om die emissies te dekken. De hoeveelheid geveilde emissierechten, en dus het Europese emissieplafond of de cap, zal afnemen om tegen 2030 42% lager te zijn dan de referentie-uitstoot in 2005. Er wordt aangenomen dat de kosten voor de aankoop van rechten doorgerekend worden aan de eindklanten.

ETS2 zal ook middelen genereren voor klimaatbeleid. De opbrengsten van de veilingen uit ETS2 zullen voor 80% verdeeld worden onder de EU-lidstaten. België zou daar 3,85% van ontvangen en zou die, conform de Europese regelgeving moeten inzetten voor klimaatbeleid. De overige 20% gaat naar het Europees Sociaal Klimaatfonds (SKF) dat kwetsbare huishoudens en micro-ondernemingen moet ondersteunen bij de invoering van ETS2 en hen moet begeleiden in de energietransitie⁵⁹. Het SKF wordt ook deels door inkomsten uit het EU ETS gevoed en zou in totaal ongeveer 65 miljard euro bevatten. EU-lidstaten moeten bovendien een cofinanciering van 25% voorzien, waardoor het totale budget voor de periode 2026-2032 op 86,7 miljard euro komt. België zou hiervan **2,21 miljard euro** ontvangen, waarvan 0,55 miljard euro uit eigen cofinancieringsmiddelen. Een voorwaarde hiervoor is dat België ten laatste op 30 juni 2025 een Sociaal Klimaatplan indient bij de Europese Commissie. Momenteel is er nog geen intra-Belgische verdeling van de middelen. Het is dus nog niet duidelijk hoeveel Vlaanderen en de andere entiteiten zullen ontvangen. Ongeacht de finale verdeling, zullen de beschikbare middelen onvoldoende zijn om iedereen op een significante manier te beschermen van de impact van ETS2. De Europese Commissie vraagt dan ook om in te zetten op een beperkt aantal impactvolle maatregelen en om versnippering te vermijden⁶⁰.

De middelen uit ETS2 zullen niet toereikend zijn. De middelen uit ETS2 en het sociaal klimaatfonds zijn belangrijk, maar beperkt in verhouding tot de behoeften voor de transitie in het algemeen en bij kwetsbare groepen in het bijzonder.

3.3 Laat de labelaanpak beter werken

Laat labels meer en vrijer aanzetten tot defossilisering

Vertaal de defossiliseringsagenda in de EPC-aanpak en LT-gebouwendoele. De EPB- en EPC-aanpak moet beter resoneren met de lange termijndoelen. Ze moet aangepast worden aan de EPBD-richtlijn die stelt dat de nieuwe gebouwen tegen 2030 fossielvrij verwarmd moeten worden en dat het bestaande gebouwenpark tegen 2050 fossielvrij moet zijn⁶¹. In die context kondigt de beleidsnota terecht een herziening aan van de 2050-energieprestatiedoelstelling voor residentiële en niet-residentiële gebouwen. Die doelstelling beoogt nu een EPC-label A tegen 2050. Die doelstelling en/of de label A-omschrijving moet worden aangepast, omdat die geen garantie biedt op een fossielvrij gebouwenpark en omdat graduele labelverbeteringen niet de meest efficiënte strategie vormen om CO₂-emissiereducties te realiseren⁶². Ook moet gekeken worden of de uitvoerings- en handhavingskosten van het labelsysteem niet drastisch beperkt kunnen worden.

Herbekijk de label A-omschrijving zodat die ook klimaatneutrale verwarming omvat. De Vlaamse langetermijnrenovatiestrategie voorziet dat het Vlaams gebouwenpark tegen 2050 gemiddeld een EPC-label A zou hebben. Dat biedt een perspectief en een opvolgbare indicator, maar heeft ook een aantal beperkingen⁶³. Langetermijndoelstellingen moeten vermijden om bijkomende en overbodige lasten te leggen op woningen die, in de praktijk, eigenlijk al voldoen aan

de klimaatambities die Vlaanderen heeft. Zo zouden bv. woningen met een relatief goed label (bv. B of C) of laag energieverbruik (minder dan x kWh/m² per jaar), voor zover die ook lokaal geen emissies veroorzaken eveneens een "label A" toegewezen moeten krijgen. Op die manier kan de focus van de beleidsmakers en de bouwsector zich sterker richten op de minst performante woningen, waar verdere ingrepen het hardst nodig zijn.

Hanteer een brede blik op woningkwaliteit. De te enge focus op het relatieve energiegebruik, vat heel wat klimaat-, milieu- en duurzaamheidsimpacten niet. Het houdt geen rekening met het volume, de geïncorporeerde CO₂ in de materialen, de geïnduceerde transportemissies als gevolg van de ligging, de gezondheid en binnenluchtkwaliteit in de woning, de veiligheid en de mate waarin die aangepast is aan klimaatverandering (de zogenaamde klimaatrobuustheid), ...

Geef meer keuzevrijheid. De labelaanpak moet extra vrijheid geven aan de eigenaar om aan de labelverplichting te voldoen, zodat bv. ook collectieve installaties (bv. wijkverwarming) bij deelname aan een collectief project in aanmerking kan komen.

Bouw niet voort op broze labelaanpak

Let voorlopig op met labelverplichtingen. Zolang de labelaanpak niet hervormd is (cf. supra), moet er omzichtig omgesprongen met verplichtingen en tegemoetkomingen die op een broze labelaanpak zijn gebouwd⁶⁴. Ook andere randvoorwaarden voor bijhorende verplichtingen zoals de impact op de woonmarkten, moeten nauw opgevolgd worden⁶⁵.

3.4 Verbreed de aanpak rond collectieve projecten

Maak werk van integrale collectieve projecten

Maak werk van collectieve renovaties. De SERV vindt het positief dat de Vlaamse regering werk wil maken van collectieve renovaties. De SERV had ook aangedrongen op zo'n collectieve aanpak als noodzakelijke aanvulling op de overige beleidsinstrumenten die zich sterk beroepen op de individuele verantwoordelijkheid van burgers en bedrijven (bv. Mijn Verbouwpremie). Collectieve renovaties kunnen individuele actoren die dat wensen, bijstaan. Een meer collectieve aanpak van renovaties kan het beleid effectiever en efficiënter maken en kwetsbare groepen beter bereiken. Het is dan ook een goede zaak dat de beleidsnota aankondigt de hinderpalen voor een collectieve aanpak o.a. in de premies, leningen en in de regelgeving te zullen aanpakken.

Verruim de collectieve energie-aanpak naar een integrale collectieve aanpak. De beleidsnota's energie en wonen beperken de doelstelling van de collectieve aanpak tot energiedoelen zoals het verbeteren van de energiestatistiek. Door enkel te focussen op energie, worden belangrijke maatschappelijke meerwaarden van een meer integrale aanpak gemist. Collectieve projecten kunnen individuele actoren stimuleren en ontzorgen in de energietransitie, terwijl ze ook het sociaal-economische weefsel versterken. Zo kunnen collectieve projecten ook zorgen voor minder armoede en meer cohesie, meer verdichting en minder woonschaarste, minder mobiliteitsproblemen en meer vergroening, meer ontharding en klimaatadaptatie ... Een meer integrale aanpak biedt ook mogelijkheden om de renovaties, in het bijzonder bij kwetsbare groepen,

betaalbaar te maken. Lokale wijkprojecten kunnen via verdichting en op-toprechten het woonaanbod verhogen financiële ruimte creëren om renovaties of woningen voor kwetsbare groepen te financieren (deel 3.2). Er zijn verschillende vormen van collectieve projecten mogelijk: Ze kunnen zich richten op⁶⁶:

- Renovatie, energie-efficiëntie en hernieuwbare energie: bv. met renovatieprojecten op wijkniveau, acties in appartementen en op bedrijventerreinen.
- Specifieke doelgroepen met gelijkaardige technische, financiële of organisatorische behoeften, bv. ondernemingen in (sub)sectoren of gezinnen die onvoldoende middelen hebben voor een noodzakelijke energetische renovatie.
- Collectieve voorzieningen en infrastructuur, bv. warmtenetten en collectieve verwarmingssystemen.

Voorzie ook collectieve projecten bij bedrijven. De SERV vraagt om ook bedrijven en zeker kmo's bij te staan in de uitdagingen van de energietransitie⁶⁷. Sectorale collectieve aanpakken moeten daarbij zeker overwogen worden. Zo kunnen collectieve aanpakken zich richten op specifieke doelgroepen die een gelijkaardige technische, financiële of organisatorische oplossing behoeven, bv. ondernemingen in (sub)sectoren⁶⁸. Collectieve projecten gericht op bedrijventerreinen kunnen energie-acties bevorderen bij de diverse bedrijven op een bedrijventerrein en terwijl andere ook gemeenschappelijke projecten en projecten in synergie (bv. warmtenetten, opslag, energiehub, ...) kunnen aanvullen.

Creëer ook partnerschappen met bedrijven. Collectieve projecten kunnen economische activiteiten in Vlaanderen stimuleren als ze inzetten op partnerschappen met (boven)lokale en/of Vlaamse actoren. Collectieve projecten kunnen een gegarandeerde vraag creëren die economische actoren kan helpen om hun productiecapaciteit op te schalen. Ook kmo-bedrijven kunnen deze opdrachten uitvoeren door bv. aanbestedingen in voldoende kleine loten op te delen. Door hun schaal bieden collectieve projecten kansen voor lokale installateurs en bouwactoren én voor lokale industriële oplossingen.

Voorzie een echt kader voor collectieve projecten

Maak een beleidskader voor collectieve projecten. Een regulerend en ondersteunend kader moet ontluikende collectieve initiatieven opschalen en faciliteren en alle (boven)lokale besturen aanzetten om hierin een rol op te nemen. Dat kader moet dus niet alleen gericht zijn op collectieve renovaties, maar op collectieve projecten in hun breedheid.

Overweeg een collectieve renovatieverplichting voor (boven)lokale besturen. Om de ruimtelijke gefaseerde defossilisering in de praktijk te brengen, kan ook gedacht worden aan een verplichting voor (boven)lokale besturen om collectieve projecten aan te bieden om een zone voor te bereiden op defossilisering (cf. een collectieve renovatieverplichting voor (boven)lokale besturen). Als alle (boven)lokale besturen aangezet worden om collectieve projecten aan te bieden, kan dat de gezoneerde defossilisering begeleiden⁶⁹.

Geef zuurstof en middelen aan (boven)lokale dynamieken. (Boven)lokale besturen, steden en buurten tonen dynamieken waarop de energietransitie kan meesurfen. Het lokale niveau kan

soms ook beter dan regionale overheden burgers overtuigen om mee te stappen in de energietransitie, hen begeleiden en uitdagingen integraal aanpakken. (Boven)lokale besturen en zeker steden nemen trouwens nu al vaak de energietransitie-handschoen op met ambitieus klimaat- en energiebeleid. Overigens sluit een wijk- en buurtaanpak aan bij een bredere tendens naar meer nadruk op het lokale niveau en bij de opkomst van de buurt als tussenniveau voor verbinding en activering. Deze integrale (boven)lokale initiatieven moeten wel de nodige zuurstof en middelen krijgen; een 'pot voor iconische goestingprojecten' is nodig omdat deze projecten nu vaak moeten schrappen in diverse sectorale potjes⁷⁰.

4. Bereid de toekomst grondig voor

Naast maatregelen en instrumenten om de defossilisering te stimuleren, moet ook het bredere kader voor het VEKP goed zitten. Ook dat bredere kader moet sturen in de goede richting, rekening houdend met ook indirecte emissies en sterk inspeland op de cruciale rol van Europa (deel 4.1). Ook moet het VEKP de leegtes in de onderbouwing opvullen en zich ook voorbereiden op de reële kans dat Vlaanderen tegen zijn 2030 zijn klimaatverplichtingen niet kan nakomen (deel 4.2).

4.1 Zorg voor een brede blik en een stevig Europees kader

Verbreed de blik

Kijk verder dan de eerste orde-effecten. Vaak wordt klimaatbeleid te veel verengd tot de niet-ETS- of ESR-doelstellingen en de bijbehorende maatregelen. Door verder te kijken dan lokale emissiereducties en een breder perspectief aan te nemen, wordt klimaatbeleid nochtans effectiever en duurzamer op de lange termijn. Het verminderen van binnenlandse emissies is uiteraard noodzakelijk, maar het beleid mag zich daar niet uitsluitend op richten. Dalingen van ESR-emissies die gecompenseerd worden door een vergelijkbare of grotere stijging elders (door bv. carbon leakage) zijn niet effectief, noch voor het klimaat, noch voor het sociaal-economisch weefsel of de lokale industriële productie. Ook verschuivingen tussen ETS- en ESR-emissies, waarbij een daling in de ene sector gepaard gaat met een even grote stijging in de andere sector, leiden af van de essentie. Tot slot speelt de geopolitieke context een steeds grotere rol. Afhankelijkheid van bepaalde grondstoffen of buitenlandse technologieën kan risico's met zich meebrengen. Slim klimaatbeleid houdt hier rekening mee en zoekt oplossingen die zowel ecologisch als strategisch verstandig zijn.

Hou indirecte emissies in het zichtveld. Omgekeerd kan een (tijdelijke) stijging van de uitstoot in eigen land, bv. door de uitbouw van energietransitie-infrastructuur of reshoring, wel degelijk gerechtvaardigd zijn, zeker gezien de geopolitieke context en mits er een even grote of grotere daling elders plaatsvindt. Dit kan zelfs positief zijn als bijvoorbeeld efficiëntere productie hier vervuilendere productie elders vervangt. Verder moet er aandacht zijn voor de impact van investeringen en consumptie. Nieuwe infrastructuren of productiesystemen kunnen onbedoeld hier of

elders tot hogere emissies leiden. Goed klimaatbeleid kijkt niet alleen naar directe uitstoot, maar ook naar de bredere effecten hier en nu, maar ook elders en op de lange termijn⁷¹.

Beweeg alleen nog in de juiste richting

De aankoopstrategie van fossiele brandstoffen en de defossiliseringsstrategie moeten op elkaar worden afgestemd. Langetermijnverplichtingen en -contracten voor de aankoop van fossiele energie houden risico's in. Het is onduidelijk hoe hierin strategische keuzes worden gemaakt en hoe die binnen Europa worden gecoördineerd. Een belangrijk aandachtspunt is het risico op langdurige lock-ins waarbij geïmporteerde fossiele brandstoffen de lokale energieproductie belemmeren en de overgang naar duurzame alternatieven vertragen. Dit risico wordt versterkt door de intense mondiale concurrentie op energiemarkten (bv. voor LNG) en de geopolitieke druk op de Europese energiebevoorrading. Het vermijden van afhankelijkheid van Russisch gas mag niet leiden tot een nieuwe langdurige afhankelijkheid van dure ingevoerde fossiele energie, zoals bv. Amerikaanse LNG.

Pas de opdracht van de VREG/VNR aan om de energietransitie te faciliteren. In tegenstelling tot in sommige andere landen lijkt het nu geen expliciete taak van de VREG – nu VNR – om de energietransitie te ondersteunen⁷². De focus ligt vooral op marktregulering en -transparantie. Daardoor bemoeilijken bepaalde beslissingen van de VREG een versnelde elektrificatie of decarbonisatie. Voorbeelden zijn de focus op korte termijn lage tarieven die bepaalde netinvesteringen ontmoedigen, de weinig uitgewerkte facilitering voor innovatieve collectieve projecten, de ontbrekende opvolging van geweigerde netversterkingen die gevraagd worden om te elektrificeren, het ontbreken van goede beleidsscenario's die de impact van beleidsbeslissingen op netkosten duidelijk maken, het ontbreken van een gasnetexitplan en (versterkte) incentives voor energiebesparing in de gasnettarieven ... Een versterking van het mandaat of de opdracht van de VNR in dat verband lijkt aangewezen om de coherentie met de Vlaamse beleidsstrategie te garanderen.

Volg de EU beter op

Blijf alert voor EU-ontwikkelingen om kansen te plukken en missers te voorkomen. De beleidsinitiatieven en onderhandelingen op EU-niveau evolueren voortdurend en snel. Ze hebben ook een directe en belangrijke impact op het Belgische en Vlaamse energie- en klimaatbeleid. Door proactief Europese ontwikkelingen te monitoren, moet Vlaanderen sneller kunnen inspelen op nieuwe regelgeving en trends.

Maak samen werk van de omzetting van FF55 en ander EU klimaat- en energiebeleid. De beleidsnota wil terecht snel werk maken van de implementatie van de vele richtlijnen die volgen uit het Fit for 55 pakket. De SERV kijkt verwachtingsvol uit naar een snelle en degelijke omzetting van die vele Europese beslissingen naar Vlaamse wetgeving en het actieplan dat hiertoe wordt opgemaakt. Gezien de hoeveelheid werk en de tijdsdruk die dat inhoudt, verdient die opdracht een hoge prioriteit binnen het VEKA. ⁷³

Weeg op onderhandelingen. Het is ook een goede zaak dat werk gemaakt wordt van een beter intra-Belgisch overleg en dat er deelgenomen zal worden aan internationale en EU-

onderhandelingen. Het is namelijk van belang dat Vlaamse beleidsmakers op Europese beslissingen kunnen wegen en de specificiteit van de Vlaamse context op Europees niveau kunnen aankaarten.

Ga voor een krachtig EU-blok. Een sterk en eensgezind Europa is noodzakelijk om mondiale uitdagingen het hoofd te bieden. Dit betekent meer coördinatie tussen lidstaten en een stevige positie tegenover andere grootmachten. Door interne verdeeldheid te verkleinen, kan de EU slagkrachtiger optreden in economische, ecologische en geopolitieke kwesties.

Stuur aan op EU-kader om een eventueel ongelijk speelveld recht te trekken. De Europese regelgeving moet rekening houden met nationale verschillen, maar tegelijk een stabiele en eerlijke basis bieden. Onevenwichtige situaties of scheeftrekkingen tussen EU-lidstaten kunnen leiden tot economische of sociale ongelijkheid. Daar moet rekening mee gehouden worden zodat het level playing field binnen de interne markt behouden blijft. Een gelijk speelveld is essentieel om eerlijke concurrentie tussen bedrijven en lidstaten te garanderen en om versnippering te voorkomen. Daartoe moeten o.a. uniebrede regelingen gehanteerd worden voor bepaalde thema's zoals energie en klimaat, industriebeleid, ...

Analyseer impact op Vlaanderen. Europese beleidsbeslissingen kunnen verregaande gevolgen hebben voor de Vlaamse economie en samenleving. Daarom zijn grondige impactanalyses nodig om de kansen en risico's tijdig in kaart te brengen. Dit helpt om proactief te reageren en Vlaamse belangen optimaal te verdedigen binnen de EU.

Onderzoek EU export control mechanism voor cruciale energietechnologie. Een EU-exportcontrolemechanisme is ontworpen om te waarborgen dat strategische producten, zoals technologieën met militaire toepassingen of producten die de veiligheid kunnen bedreigen, niet zomaar geëxporteerd worden. Zo'n systeem vereist dat lidstaten toestemming geven voor de export van dergelijke goederen naar landen buiten de EU en zo wordt de controle behouden over de verspreiding van gevoelige technologieën en materialen. Analoog aan wat er ook in diverse landen met vaccins gebeurde tijdens de coronacrisis, zou er overwogen kunnen worden om zo'n mechanisme in tijden van materiaalschaarste of energiecrisis uit te breiden naar kritieke componenten voor de energietransitie, zoals bv. transformatoren, (afgedankte) batterijen, ...

4.2 Vul de hiaten in het VEKP op

Bereid eventuele kloofscenario's ook financieel voor

Voorzie financiële buffers voor eventuele kloofscenario's. De SERV ziet in het regeerakkoord en de beleidsnota's op Vlaams niveau, samen met het federale regeerakkoord, kansen om de klimaatdoelen dichterbij te brengen. Toch bestaat de kans dat Vlaanderen de beoogde klimaatdoelen in 2030 niet zal halen, omdat de tijd nog bijzonder kort is en de afstand tot de doelen aanzienlijk. Reeds in haar advies over de vorige versie van het VEKP⁷⁴ riep de SERV op om een kloofscenario voor te bereiden met een aankoopstrategie en financiële buffers voor flexibiliteitsmechanismen:

"Het klimaatplan moet Vlaanderen voorbereiden op een scenario waarin de Belgische entiteiten samen de -47% niet halen en/of waarin Europa de Belgische/Vlaamse strategie niet (meer) aanvaardt. De kans bestaat namelijk dat er tegen de finale update van het VEKP/NEKP geen sluitende intra-Belgische lastenverdeling wordt bereikt, dat de emissiereducties van de maatregelen niet optellen tot de verwachte sectorale doelen en/of dat de verwachte evolutie van prognoses van parameters (groei, autonome verbeteringen, ...) zich niet zullen realiseren. Nu al moet het klimaatplan uitwerken hoe de aankoop en inzet van flexibiliteit in de dergelijke situaties geregeld én gefinancierd zullen worden."

Deze aanbeveling blijft relevant, omdat flexibiliteit een kostenefficiënte manier kan zijn om tekorten op te vangen, al mist deze aanpak de mogelijke baten van lokaal mitigatiebeleid. Wel rijzen er twijfels over de vraag of de Europese lidstaten gezamenlijk de ESR-doelstelling voor de EU zullen halen. Zo is het mogelijk dat de lidstaten te weinig overschotten aan emissierechten realiseren, om de tekorten van anderen in te vullen. Gezien de verwachte schaarste, is het moeilijk te voorspellen tegen welke prijs de beschikbare overschotten verhandeld zullen worden, vooral voor de tweede helft van de periode (2026-2030).

Juridische procedures om klimaatbeleid af te dwingen van overheden en ondernemingen zijn internationaal in opmars en houden ook voor Vlaanderen financiële risico's in⁷⁵. Naast de kosten voor eventuele flexibiliteitsmechanismen worden die mogelijke kosten best eveneens in beschouwing genomen bij de inschatting van de (financiële) impact van scenario's waarbij de doelstellingen niet behaald worden.

Onderbouw het VEKP én de lange termijn aanpak

Onderbouw in overleg en hou prognoses up-to-date. De SERV hecht veel belang aan de aangekondigde evaluatie van de belangrijkste maatregelen uit het huidige ontwerp van actualisatie van het VEKP 2021-2030. Daaruit zou duidelijker moeten blijken of deze haalbaar zijn en of er nood is aan bijsturing van maatregelen. Daarmee komt Vlaanderen ook tegemoet aan de vraag van SERV naar onderbouwing van het plan. Recente analyses laten uitschijnen dat de emissieprognoses van het VEKP een update verdienen en dat er een kloof zou bestaan tussen de prognoses en de 2030-doelstelling⁷⁶. Naast ontwikkelingen op Vlaams niveau, hebben ook beslissingen op andere niveaus invloed op de Vlaamse prognoses. Het federale regeerakkoord⁷⁷ kondigt bv. veranderingen aan in de fiscale aftrekbaarheid van PHEV's (incl. brandstof) als bedrijfswagen en een hervorming van het mobiliteitsbudget. De precieze impact van deze aanpassingen is nog onduidelijk, omdat nog niet alle details bekend zijn. Dergelijke aanpassingen moeten bij een volgende update, eens de details bekend zijn, meegenomen worden in de Vlaamse prognoses.

Start werkzaamheden voor VEKP 2031-2040 en de actualisering langetermijnstrategie 2050.

De aangekondigde opmaak van het VEKP 2031-2040 wordt best in overleg met de doelgroepen voorbereid. Dat plan moet o.a. snel duidelijkheid geven aan burgers en ondernemingen zodat zij investeringen, die in vele gevallen nog ruim na 2030 zullen doorwerken, op een zo goed mogelijk onderbouwde manier kunnen voorbereiden. Ook het actualiseren van de langetermijnklimaatstrategie 2050 uit 2019 is in dat opzicht van belang. De SERV wenst constructief bij te dragen aan het overleg ter voorbereiding van die plannen en strategie⁷⁸.

Eindnoten

- ¹ SERV (8/10/2018) Advies: Sporen naar een krachtiger klimaat- en energieplan 2030. <https://www.serv.be/serv/publicatie/advies-sporen-krachtiger-klimaat-en-energieplan-2030> ; SERV (14/10/2021). Advies: Met "Fit for 55" naar een fit Vlaanderen. <https://www.serv.be/serv/publicatie/advies-fit-55-fit-vlaanderen> ; SERV (28/6/2023). Advies: Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030. <https://www.serv.be/serv/publicatie/advies-vlaams-energie-en-klimaatplan-2021-2030> ; SERV (20/2/2023). Advies: Deelakkoord Burden Sharing: halfvol glas dat snel verder gevuld moet worden <https://www.serv.be/serv/publicatie/advies-deelakkoord-burden-sharing-halfvol-glas-snel-verder-gevuld-moet-worden>
- ² De eerste versies van deze 10-jarige plannen voor de periode 2021-30 moesten eind 2019 ingediend worden met een verplichte ontwerp- en finale update tegen resp. juni 2023 en juni 2024. Daarnaast geldt er een verplichte 2-jaarlijkse voortgangsrapportering en kunnen lidstaten hun plannen tussentijds aanpassen bij grote beleidswijzigingen of onverwachte ontwikkelingen Europese Commissie (2025). National Energy and Climate Plans. https://commission.europa.eu/energy-climate-change-environment/implementation-eu-countries/energy-and-climate-governance-and-reporting/national-energy-and-climate-plans_en
- ³ Europese Commissie (14/11/2024). Inbreukenpakket voor november: voornaamste beslissingen. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/nl/inf_24_5223
- ⁴ Met deze LNG-uitvoer naar Europa willen de VS de rendabiliteit van hun bestaande en geplande LNG-capaciteit garanderen, hun marktaandeel op de LNG-markt vrijwaren, vermijden dat Europa gas afneemt van Rusland, de Europese industrie een concurrentienadeel bezorgen ten opzichte van de Amerikaanse en de handelsbalans te verbeteren (zie bijlage)
- ⁵ Nu gelden er een importverbod op Russische olie, maar een schaduwvloot omzeilt deze sancties. Voor gas werd de import uit Rusland verminderd, maar geldt er geen verbod; er gaat via pijpleidingen en in de vorm van LNG nog steeds gas van Rusland naar Europa.
- ⁶ Centre for Research on Energy and Clean Air (2/2025). Three years of invasion: EU imports of Russian fossil fuels in third year of invasion surpass financial aid sent to Ukraine. https://energyandcleanair.org/wp/wp-content/uploads/2025/02/CREA_Analysis_Third-year-of-invasion_24.02.2025.pdf
- ⁷ Hoewel België beschikt over een LNG-terminal in Zeebrugge, goede pijpleidingverbindingen, een gediversifieerde aanbod en een relatief beperkte 'officiële' afhankelijkheid van Russisch gas, ontsnapt België niet aan de gevolgen van schokken op de Europese markt. In de Europese eengemaakte markt zijn immers niet zozeer de "officiële" herkomststatistieken van belang omdat die enkel kijken naar de grensbenadering en geen oorsprongbenadering hanteren. Volgens deze benadering is de Belgische afhankelijkheid van Russisch gas beperkt tot 7,6% (2023: <https://economie.fgov.be/nl/publicaties/belgian-energy-data-overview-2>) omdat er wordt gekeken waar het gas de grens oversteeft en niet van waar het gas oorspronkelijk afkomstig is.
- ⁸ VEKA (2024). Vlaams Energie- en Klimaatplan (VEKP) 2021-2030 -Gebouwen. <https://www.vlaanderen.be/veka/energie-en-klimaatbeleid/vlaams-energie-en-klimaatplan-vekp-2021-2030/gebouwen>
- ⁹ Europese Commissie (2024). EU Energy Platform. https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-security/eu-energy-platform_en ; Financial Times (30/9/2024). EU joint gas-buying effort fails to ignite market. <https://www.ft.com/content/59068634-636b-4ddf-b37a-0007067c85cf>
- ¹⁰ Nationale Bank van België (geraadpleegd op 17/2/2025). Buitenlandse handel – BE. <https://stat.nbb.be/Index.aspx?DataSetCode=EXTTRADEBECOM&lang=nl#>
- ¹¹ Ruwe cijfers op basis van de Vlaamse Energiebalans en van de Nationale Bank van België voor de import van ruwe olie en aardgas om te voldoen aan het Vlaams energetisch verbruik van fossiele brandstoffen.
- ¹² Ruwe schatting van de importkosten die gepaard gaan met het verbruik van aardgas/LNG en aardolieproducten voor energetisch verbruik in Vlaanderen. Berekening op basis van de netto-importkost van aardgas/LNG en ruwe olie (Nationale Bank van België Buitenlandse Handel- Vlaams Gewest – Nationaal Concept in EUR. <https://stat.nbb.be/Index.aspx?DataSetCode=EXTTRADEVLNAT&lang=nl#>) en Netto invoer + Energetisch finaal verbruik van Aardolie en intermediaire producten en Aard- en mijn gas (VEKA - Vlaamse Energiebalans. <https://www.vlaanderen.be/veka/energie-en-klimaatbeleid-in-cijfers/vlaamse-energiebalanshttps://www.vlaanderen.be/veka/energie-en-klimaatbeleid-in-cijfers/vlaamse-energiebalans>).
- ¹³ Nationale Bank van België (geraadpleegd op 17/2/2025). Buitenlandse handel – BE. <https://stat.nbb.be/Index.aspx?DataSetCode=EXTTRADEBECOM&lang=nl#>
- ¹⁴ TNO (26/5/2021). Eindrapport: Verkenning van toekomstige risico's voor het elektriciteitsnet. <https://publications.tno.nl/publication/34638180/lo8mvl/TNO-2020-R12069.pdf>
- ¹⁵ VEKA (10/1/2025). VEKP-Voortgangsrapport 2024. <https://beslissingenvlaamseregering.vlaanderen.be/document-view/677E8C36AD2118A906E73549>
- ¹⁶ en kwamen ook al eerder uitgebreid aan bod in diverse SERV- adviezen zoals 'Met Fit for 55 naar een fit Vlaanderen' uit 2021. SERV (14/10/2021). Advies: Met "Fit for 55" naar een fit Vlaanderen.

- <https://www.serv.be/serv/publicatie/advies-fit-55-fit-vlaanderen> SERV (21/3/2022). Verzamelbesluit VII: Virtual reality door hoge energieprijzen. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20220321_verzamelbesluit-VII_ADV.pdf ; SERV (28/6/2023). Advies: Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030. <https://www.serv.be/serv/publicatie/advies-vlaams-energie-en-klimaatplan-2021-2030>
- 17 Berekening SERV-secretariaat o.b.v. VEKA (10/1/2025). VEKP-Voortgangrapport 2024. <https://beslissingenvlaamseregering.vlaanderen.be/document-view/677E8C36AD2118A906E73549> . Let wel, de ESR-doelstelling is in feite geen doelstelling voor het jaar 2030, maar een doelstelling voor de periodes 2021-2025 en 2026-2030 waarbij een aantal flexibilititeiten aangewend kunnen worden. In deze berekening werd het eindpunt van het reductiepad in 2030 gehanteerd als doelstelling tegen 2030.
- 18 SERV (13/5/2024) Prioriteitennota voor de regeerperiode 2024-2029. Samen klaarstaan voor morgen en overmorgen. <https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/Prioriteitennota%202024-2029.pdf>
- 19 SERV (14/10/2021). Advies: Met "Fit for 55" naar een fit Vlaanderen. <https://www.serv.be/serv/publicatie/advies-fit-55-fit-vlaanderen>
- 20 SERV (29/4/2024). Advies: bestuurlijke prioriteiten en aanbevelingen voor een performante overheid in de volgende regeerperiode. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20240429_performante_overheid_ADV_.pdf
- 21 SERV (14/10/2021). Advies: Met "Fit for 55" naar een fit Vlaanderen. <https://www.serv.be/serv/publicatie/advies-fit-55-fit-vlaanderen>
- 22 SERV (21/5/2024). Rapport: Collectieve projecten. Warme dekens voor de energietransitie <https://www.serv.be/serv/publicatie/rapport-collectieve-projecten-warme-dekens-energietransitie>.
- 23 Europese Commissie (13/5/2024). SWD(2024) 333 final. Guidance on designating renewables acceleration areas. Accompanying the document Commission Recommendation on speeding up permit-granting procedures for renewable energy and related infrastructure projects. https://energy.ec.europa.eu/publications/guidance-designating-renewables-acceleration-areas_en
- 24 SERV (25/11/2024). Advies: Beleidsnota energie en klimaat 2024-2029: Kapstokken met slagpotentieel. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20241125_Beleidsnota_EN_ADV.pdf
- 25 SERV (25/11/2024). Advies: Beleidsnota energie en klimaat 2024-2029: Kapstokken met slagpotentieel. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20241125_Beleidsnota_EN_ADV.pdf
- 26 SERV (25/11/2024). Advies: Beleidsnota energie en klimaat 2024-2029: Kapstokken met slagpotentieel. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20241125_Beleidsnota_EN_ADV.pdf
- 27 SERV (25/11/2024). Advies: Beleidsnota energie en klimaat 2024-2029: Kapstokken met slagpotentieel. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20241125_Beleidsnota_EN_ADV.pdf
- 28 SERV (25/11/2024). Advies: Beleidsnota energie en klimaat 2024-2029: Kapstokken met slagpotentieel. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20241125_Beleidsnota_EN_ADV.pdf
- 29 SERV (25/11/2024). Advies: Beleidsnota energie en klimaat 2024-2029: Kapstokken met slagpotentieel. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20241125_Beleidsnota_EN_ADV.pdf
- 30 NEHAP (24/2/2025). Derde Nationaal Actieplan Leefmilieu-Gezondheid (NEHAP3). Operation Zero: eerste stap naar de vergroening van de gezondheidszorg! <https://www.leefmilieu-gezondheid.be/nl/nieuws/operation-zero-eerste-stap-naar-de-vergroening-van-de-gezondheidszorg>
- 31 SERV (29/6/2019). 'Elementen voor een gesublimeerd klimaat- en energiebeleid. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20190624_gesublimeerd_klimaat-en_energiebeleid_ADV.pdf. Wegen en omwegen naar klimaatsucces'; <https://www.serv.be/serv/publicatie/advies-wegen-en-omwegen-klimaatsucces>
- 32 SERV (10/7/2017). Advies: Veel vuur voor energie- en klimaatvisies. <https://www.serv.be/serv/publicatie/advies-veel-vuur-energie-en-klimaatvisies>.
- 33 SERV (25/11/2024). Advies: Beleidsnota energie en klimaat 2024-2029: Kapstokken met slagpotentieel. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20241125_Beleidsnota_EN_ADV.pdf
- 34 SERV (14/10/2021). Advies: Met "Fit for 55" naar een fit Vlaanderen. <https://www.serv.be/serv/publicatie/advies-fit-55-fit-vlaanderen>
- 35 VEKA (10/1/2025). VEKP-Voortgangrapport 2024. <https://beslissingenvlaamseregering.vlaanderen.be/document-view/677E8C36AD2118A906E73549>
- 36 SERV (16/9/2024). Rapport: Financiële instrumenten voor auto's: veel wegen naar de toekomst. <https://www.serv.be/serv/publicatie/rapport-financiele-instrumenten-autos>
- 37 Yale Environment 360 (19/1/2023). In Europe's Clean Energy Transition, Industry Looks to Heat Pumps. <https://e360.yale.edu/features/europe-industrial-heat-pumps> ; Eurelectric (12/2/2025). Eurelectric calls for an Electrification bank in the Electrification Action Plan. <https://www.eurelectric.org/news/eurelectric-calls-for-an-electrification-bank-in-the-electrification-action-plan/>
- 38 SERV (22/12/2023). Netinvesteringen: Leiden en snoeien om duurzaam te groeien. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20231222_investeringsplan20242033_Fluvius_ADV.pdf
- 39 Nationale Bank van België (geraadpleegd op 19/2/2025). Buitenlandse handel – BE. <https://stat.nbb.be/Index.aspx?DataSetCode=EXTRADEBECOM&lang=nl#>
- 40 Fluvius (18/12/2023). Capaciteitswijzer - Aansluitbaarheid HS distributienet voor professionele klanten. https://open-data.fluvius.be/pages/map_perceel/

- 41 De VREG nam de indicatoren over de tijdigheid van de aansluitingen pas sedert eind 2024 op in het rapporteringsmodel en lijkt het aantal geweigerde of laattijdige versterkingen nog steeds niet op te volgen. <https://www.vlaamsenutsregulator.be/nl/document/mede-2023-02>; <https://www.vlaamsenutsregulator.be/nl/document/mede-2024-05>
- 42 Vlaamse Nutsregulator (17/02/2023). Studie over de capaciteit van het laagspanningsdistributienet in Vlaanderen. <https://www.vlaamsenutsregulator.be/sites/default/files/document/rapp-2023-02.pdf>
- 43 SERV (25/11/2024). Advies: Beleidsnota energie en klimaat 2024-2029: Kapstokken met slagpotentieel. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20241125_Beleidsnota_EN_ADV.pdf
- 44 Er zijn enkel 3 geaggregeerde scenario's maar die laten niet toe het effect van verschillende beleidsopties of investeringsopties te toetsen.
- 45 SERV (22/12/2023). Netinvesteringen: Leiden en snoeien om duurzaam te groeien. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20231222_investeringsplan20242033_Fluvius_ADV.pdf
- 46 SERV (22/12/2023). Netinvesteringen: Leiden en snoeien om duurzaam te groeien. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20231222_investeringsplan20242033_Fluvius_ADV.pdf
- 47 SERV (22/12/2023). Netinvesteringen: Leiden en snoeien om duurzaam te groeien. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20231222_investeringsplan20242033_Fluvius_ADV.pdf
- 48 SERV (25/11/2024). Advies: Beleidsnota energie en klimaat 2024-2029: Kapstokken met slagpotentieel. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20241125_Beleidsnota_EN_ADV.pdf
- 49 SERV (25/11/2024). Advies: Beleidsnota energie en klimaat 2024-2029: Kapstokken met slagpotentieel. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20241125_Beleidsnota_EN_ADV.pdf
- 50 HLN.be (12/12/2024). Toch geen taks op elektrische auto's: "Nog meer onzekerheid voor twijfelende koper". <https://www.hln.be/binnenland/toch-geen-taks-op-elektrische-autos-nog-meer-onzekerheid-voor-twijfelende-koper~a2e54b2e/>
- 51 Vlaamse Regering (30/9/2024). Vlaams regeerakkoord 2024-2029: Samen werken aan een warm en welvend Vlaanderen <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/69476>
- 52 O.b.v. ongeveer 3,6 miljoen personenwagens en 1,2 miljard euro aan inkomsten in 2023. Vlaamse Belastingdienst (4/2024). Jaarverslag 2023. <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/65999>
- 53 SERV (16/9/2024). Rapport: Financiële instrumenten voor auto's: veel wegen naar de toekomst. <https://www.serv.be/serv/publicatie/rapport-financiele-instrumenten-autos>
- 54 Complexiteit wordt onder meer veroorzaakt door:
- de f-factor voor LPG en CNG in de BIV-berekening die werd ingevoerd onder de oude NEDC-homologatie omdat voertuigen die zowel met benzine als LPG of CNG aangedreven werden toen als benzinewagen beschouwd werden, terwijl ze minder CO₂ zouden uitstoten dan een benzinevoertuig. Onder de nieuwe WLTP-homologatie worden ze effectief als LPG- of CNG-wagen gehomologeerd en lijkt de factor f net tot een scheeftrekking te leiden.
 - de aanvullende verkeersbelasting, die enkel geldt voor LPG-auto's en in omvang vergelijkbaar is met de korting op de JVB voor diezelfde voertuigen.
- 55 SERV (16/9/2024). Rapport: Financiële instrumenten voor auto's: veel wegen naar de toekomst. <https://www.serv.be/serv/publicatie/rapport-financiele-instrumenten-autos>
- 56 SERV (14/10/2021). Advies: Met "Fit for 55" naar een fit Vlaanderen. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20211014_Fitfor55_ADV.pdf
- 57 SERV (20/2/2023). Advies: Deelakkoord Burden Sharing: halfvol glas dat snel verder gevuld moet worden <https://www.serv.be/serv/publicatie/advies-deelakkoord-burden-sharing-halfvol-glas-snel-verder-gevuld-moet-woorden>
- 58 Uitgangspunten: aardgasverbruik huis: 17.000 kWh/jaar, aardgasverbruik appartement: 13.000 kWh/jaar, stookolie: 2.000 liter/jaar; auto: 14.429 km/jaar en 6,5l/100km voor benzine – 5,5l/100km voor diesel.
- 59 Europese Commissie (laatst geraadpleegd op 17/2/2025). ETS2: buildings, road transport and additional sectors. https://climate.ec.europa.eu/eu-action/eu-emissions-trading-system-eu-ets/ets2-buildings-road-transport-and-additional-sectors_en
- 60 VLEVA & Minaraad (12/2025). Oriëntatiemoment Klimaat en Energie. Pools EU-voorzitterschap en Sociaal Klimaatfonds. <https://www.minaraad.be/themas/klimaat/pools-eu-voorzitterschap-sociaal-klimaatfonds>
- 61 SERV (25/11/2024). Advies: Beleidsnota energie en klimaat 2024-2029: Kapstokken met slagpotentieel. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20241125_Beleidsnota_EN_ADV.pdf
- 62 SERV (13/3/2023). Verzameldecreet V - Puntsgewijze interventies missen kader en perspectief. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20230313_Verzameldecreet%20V_ADV.pdf
- 63 SERV (13/3/2023). Verzameldecreet V - Puntsgewijze interventies missen kader en perspectief. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20230313_Verzameldecreet%20V_ADV.pdf
- 64 SERV (13/3/2023). Verzameldecreet V - Puntsgewijze interventies missen kader en perspectief. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20230313_Verzameldecreet%20V_ADV.pdf
- 65 SERV (29/11/2021). Advies: Verzameldecreet Energie III: Klimaatkader dat nog wacht op een kus https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20211129_verzameldecreetIII_renoplucht_aardgas_ADV.pdf
- 66 SERV (13/5/2024) Prioriteitennota voor de regeerperiode 2024-2029. Samen klaarstaan voor morgen en overmorgen. <https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/Prioriteitennota%202024-2029.pdf>
- 67 SERV (25/11/2024). Advies: Beleidsnota energie en klimaat 2024-2029: Kapstokken met slagpotentieel. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20241125_Beleidsnota_EN_ADV.pdf

- ⁶⁸ SERV (21/5/2024). Rapport: Collectieve projecten: Warme dekens voor de energietransitie. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20240521_collectieve_projecten_energietransitie_RAP.pdf
- ⁶⁹ SERV (25/11/2024). Advies: Beleidsnota energie en klimaat 2024-2029: Kapstokken met slagpotentieel. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20241125_Beleidsnota_EN_ADV.pdf
- ⁷⁰ SERV (21/5/2024). Rapport: Collectieve projecten: Warme dekens voor de energietransitie. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20240521_collectieve_projecten_energietransitie_RAP.pdf
- ⁷¹ SERV (18/6/2018). Advies: Brede blik op energie- en klimaatdoelen 2030. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20180618_bredeblikopenergiedoelen_ADV.pdf
- ⁷² Het decreet vermeldt wel: 'toezicht houden op en beoordelen van de prestaties van de elektriciteitsdistributienetbeheerders, de aardgasdistributienetbeheerders en de beheerder van het plaatselijk vervoernet van elektriciteit wat betreft de ontwikkeling van een slim netwerk dat gericht is op energie-efficiëntie en de integratie van energie uit hernieuwbare bronnen op basis van een beperkte reeks indicatoren.', maar dat lijkt enkel gericht op de opstelling van de netbeheerders.
- ⁷³ SERV (25/11/2024). Advies: Beleidsnota energie en klimaat 2024-2029: Kapstokken met slagpotentieel. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20241125_Beleidsnota_EN_ADV.pdf
- ⁷⁴ SERV (28/6/2023). Advies: Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030. <https://www.serv.be/serv/publicatie/advies-vlaams-energie-en-klimaatplan-2021-2030>
- ⁷⁵ Bv. Hof van Beroep – Brussel. (30/11/2023). Arrest 2023/8411. https://affaireclimat.cdn.prismic.io/affaireclimat/c98f542a-989d-45e0-b768-358a32b4c2bb_SP52019923113012320+nl.pdf
- ⁷⁶ De Tijd (10/12/2024). Vlaanderen blijft ver onder eigen klimaatdoelstelling. <https://www.tijd.be/politiek-economie/belgie/vlaanderen/Vlaanderen-blijft-ver-onder-eigen-klimaatdoelstelling/10577883>
- ⁷⁷ Federale overheid (31/1/2025). Federaal regeerakkoord 2025-2029. https://www.belgium.be/nl/over_belgie/overheid/federale_overheid/federale_regering/beleid/regeerakkoord
- ⁷⁸ SERV (25/11/2024). Advies: Beleidsnota energie en klimaat 2024-2029: Kapstokken met slagpotentieel. https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20241125_Beleidsnota_EN_ADV.pdf